



T.C.
İSTANBUL BİLİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Yüksek Lisans Programı

**KADINLARDA BENİMSENEK CİNSİYET ROLLERİNE
GÖRE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Burcu ALTIN

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2014

KADINLARDA BENİMSENEN CİNSİYET ROLLERİNE GÖRE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Burcu Altın

İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Yüksek Lisans Programı

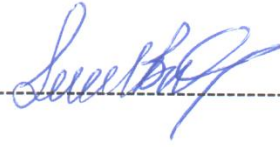
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Bayhan Üge

Yüksek Lisans Tezi


İstanbul, 2014

KABUL VE ONAY

Burcu Altın tarafından hazırlanan “Kadınlarda Benimsenen Cinsiyet Rollerine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 31/10/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



Doç. Dr. Sevda BULDUK (Başkan)



Yrd. Doç. Dr. M. Bayhan ÜGE (Danışman)



Yrd. Doç. Dr. F. Şule KAYA (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.



Yrd. Doç. Dr. M. Bayhan ÜGE

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi bildiririm:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Bilim Üniversitesi'nden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.



Burcu Altın

TEŞEKKÜR

Bu alıőma sırasında gerek manevi gerek de akademik desteğiyle beni her zaman motive eden, yol gosteren danıőmanım Yrd. Doç. Dr Bayhan ÜGE'ye teşekkür ederim.

Tezimi inceleyerek çok deęerli katkılarda bulunan ve eleőtirel dűőünmeyi öęreten hocam Doç. Dr. Sevda BULDUK'a, istatistiksel analiz konusunda yardımlarını esirgemeyen ve sabırla beni dinleyen hocam Yrd. Doç. Dr. Arkun TATAR'a, teorik bilgilerimi engin deneyimleriyle pratięe dűnűőtűrmemi saęlayan hocalarım Prof. Dr. Fatma Betűl AYDIN ve Yrd. Doç. Dr. Duysal Aőkun ÇELİK'e; tez sürecimde desteęi ve yardımları ile birlikte, hep yanımda olan dostlarım Buęse DİNDAR, Hilal GÜLER, Emin ERSÖZ, Erdi BAHADIR ve Batuhan GÖREN'e; beni her daim yüreklendiren ve desteklerini hissettięim sevgili aileme sonsuz teőekkürler.

ÖZET

ALTIN Burcu. Kadınlarda Benimsenen Cinsiyet Rolüne Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

Cinsiyet ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye dair araştırmalar literatürde bulunmasına rağmen, özellikle ülkemizde cinsiyet rollerine ilişkin kişilik özellikleri ile ilgili araştırmalar çok sınırlıdır. Günümüzde cinsiyet rollerinin yalnızca biyolojik temelli değil, aynı zamanda toplum tarafından cinsiyete atfedilen özelliklerle şekillendiği görüşü hakimdir.

Bu araştırmada kadınların kişilik özelliklerinin benimsedikleri cinsiyet rollerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kadınların cinsiyet rollerinin kişilik özelliklerini ne kadar yordadığı incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul’da yaşayan, yaşları 20 ila 36 arasında değişen 239 kadın katılımcı oluşturmaktadır.

Katılımcıların kişilik özellikleri ile benimsedikleri cinsiyet rollerini belirlemek için ölçüm araçları olarak, “Bem Cinsiyet Rollerini Envanteri (BCRE)” ve “Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)” kullanılmıştır. Bu envanterler gönüllülük esas alınarak, kişilere ard arda uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda benimsenen cinsiyet rollerine göre kişilik özellikleri arasında farklılıklar belirlenmiştir. Genel olarak kadınsı cinsiyet rollerini benimseyen kadınlar hoşgörü, sakinlik, yumuşak başlılık/geçimlilik, uzlaşma, duygusal dengesizlik ve kendine güvensizlik puanları daha yüksek; erkeksi kadınların dışadönüklük, girişkenlik ve heyecan arama puanları daha yüksek ve yumuşak başlılık, uzlaşma, sakinlik, hoşgörü puanları daha düşüktür. Androjen cinsiyet rolünde olan kadınların ise öz-denetim/sorumluluk, yumuşak başlılık, düzenlilik, analitik düşünme, duyarlılık alt boyutlarından aldıkları puan diğer cinsiyet rollerini benimseyen kadınlardan daha yüksek, kendine güvensizlik puanı ise daha düşüktür.

Çalışma, kişilik özelliklerinin kadın ve erkek ayırımı dışında, benimsenen cinsiyet rollerine göre de etkilendiğini gösteren önemli bir argümandır. Bulgular, cinsiyet rollerine göre sahip olunan kişilik özellikleri açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Roller, Kişilik Özellikleri, Kişilik, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

ALTIN Burcu. The Investigation of Personal Traits In Terms of Adopted Gender Roles in Females, Master Thesis, İstanbul, 2014.

Although there are some researches in literature about relationship between sexuality and personality traits, researches upon personality traits related to gender roles are very limited, especially in our country. That gender roles are not only originated from biologically but also they are shaped by society in the context of traits that are ascribed to sexuality is a dominant idea nowadays.

This study is aimed at investigating of individuals' personality traits in terms of gender roles they adopted. In this direction, it was investigated that to what extent can individuals' gender roles predict their personality traits.

The sample of research contains 239 female participants living in İstanbul, whose ages varying from 20 to 36.

Personality traits of participants were measured by The Five-Factor Personality Inventory (FFPI) and their perceptions about their own gender roles were measured by The Bem Sex-Role Inventory (BSRI). The Five-Factor Personality Inventory (FFPI) and The Bem Sex-Role Inventory (BSRI) were used as measurement devices.

In consequence of reasearch, the differences between personality traits in terms of adopted gender roles are defined. In general, the women adopting feminine gender roles have higher scores in tolerance, calmness, agreeableness, reconciliation, emotional instability, lack of self-confidence; masculine women have higher scores in extraversion, assertiveness and sensation seeking, however they have lower scores in agreeableness, reconciliation, calmness, tolerance. The women adopting androgen gender roles have higher scores than women adopting other gender roles in conscientiousness, agreeableness, orderliness, analytical thinking, sensivity subdimensions; on the other hand, these women have lower scores in lack of self-confidence.

Consequently some personality traits in the gender roles that are adopted independent from sexualities are also defined. Out of female and masculine discrimination, working is an important argument showing that sexuality affects personality traits in respect of adopted roles.

Key Words: Gender, Personality Traits, Personality, Sex, Gender Roles

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL ve TABLOLAR DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1.Cinsiyet Rolü ile İlişkili Kavramlar	2
1.1.1. Cinsiyet ve Cinsel Kimlik	2
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	2
1.1.3. Cinsiyetçilik ve Cinsiyet Kalıpyargısı	4
1.2.Cinsiyet Rolüne İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	5
1.2.1. Psikanalitik Kuram	5
1.2.2. Biyolojik Açıklamalar	7
1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	8
1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı	8
1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	9
1.3.Kişilik ve Kişiliği Açıklayan Kuramlar	12
1.3.1. Psikanalitik Kuram	13
1.3.2. Bilişsel Kuram	14
1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	14
1.3.4. Hümanistik Kuram	15
1.3.5. Ayırıcı Özellik Kuramı	16

1.3.5.1. Kişiliğin Beş Temel Faktörü	20
1.4. Kişilik Özellikleri, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine İlişkin Araştırmalar	22
1.5. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler	24
1.6. Araştırmanın Önemi	25
2. YÖNTEM	27
2.1. Örneklem	27
2.2. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Araçlar	27
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	27
2.2.2. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE)	27
2.2.3. Beş Faktörlü Kişilik Envanteri (5FKE)	29
2.2.4. Uygulama	32
2.2.5. Verilerin Analizi	32
3. BULGULAR	33
3.1. Örneklem Grubunun Genel Yapısına İlişkin Kişi Sayısı ve Yüzdeleri	33
3.2. Örneklem Grubunun Bem Cinsiyet Rolü Grupları Temelinde Demografik Özellikleri	36
3.3. Örneklem Grubunun Bem Cinsiyet Rolü Grupları Temelinde Cinsiyetlerinden Ötörü Karşılaştıkları Durum, Cinsiyetlere Yönelik Kalıp Yargı Değerlendirmeleri	43
3.4. Bem Cinsiyet Rolü Grupları ile Beş Faktör Kişilik Envanteri Faktörlerinin ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	50
4. TARTIŞMA	62
4.1. Gelecekte Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler	68

KAYNAKÇA 69

EKLER

EK I – Demografik Bilgi Formu 83

EK II – Bem Cinsiyet Rolü Envanteri 84

ŞEKİL ve TABLOLAR DİZİNİ

Şekil No.		Sayfa No.
Şekil 1.	Beş Faktör Kuramına Göre Kişilik Sisteminin İşleyişi	17
Tablo No.		
Tablo 1.	Beş Faktör Kişilik Envanterinin 17 Alt Boyutu ve Özellikleri	30
Tablo 2.	BEM Envanteri Bağımsız Değişkenlerinin Betimleyici İstatistiksel Tablosu	33
Tablo 3.	Kişilik Alt boyutlarının ve Faktörlerinin Betimleyici İstatistiksel Tablosu	34
Tablo 4.	Beş Faktör Kişilik Envanteri Faktörleri ve Alt Boyutları İçin Güvenirlik Değerleri	35
Tablo 5.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Yaş Değişkeni Gruplarının Dağılımları	36
Tablo 6.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Eğitim Değişkeni Gruplarının Dağılımları	37
Tablo 7.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kız Kardeş Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	38
Tablo 8.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkek Kardeş Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	38
Tablo 9.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çalışma ve Meslek Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	39
Tablo 10.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çalışma Süresi Değişkeni Gruplarının Dağılımları	40
Tablo 11.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Gelir Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	40
Tablo 12.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Medeni Durum Değişkeni Gruplarının Dağılımları	41
Tablo 13.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çocuk Sayısı Değişkeni Gruplarının Dağılımları	41

Tablo 14.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Evlilik-İlişki-Bekarlık Durum Değerlendirmesi Değişkenleri Gruplarının Dağılımları	42
Tablo 15.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Çalışma Hayatındaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	43
Tablo 16.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Sosyal Hayattaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	44
Tablo 17.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Özel Hayattaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	44
Tablo 18.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Değişkeni Gruplarının Dağılımları	45
Tablo 19.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kadın Olmanın Zayıflık Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları	46
Tablo 20.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkek Olarak Doğmanın Avantaj Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları	46
Tablo 21.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkeklerin Kadınlardan Üstün Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları	47
Tablo 22.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kadın Olarak Doğmaktan Pişman Olma Düşüncesi Değişkeni Gruplarının Dağılımları	48
Tablo 23.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Ev İşlerinin Yerine Getirilmesine Yönelik Beklenti Değişkeni Gruplarının Dağılımları	48
Tablo 24.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Tartışmalarda Altın Alan Tarafın Kim Olduğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları	49
Tablo 25.	BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Evin Maddi Giderlerinin Kim Tarafından Yerine Getirildiği Değişkeni Gruplarının Dağılımları	50
Tablo 26.	Faktörlerin Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Grupları Açısından ANOVA ile Karşılaştırılma Sonuçları	53
Tablo 27.	Canlılık, Girişkenlik ve Etkileşim Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları	54

- Tablo 28.** Hoşgörü, Sakinlik, Uzlaşma ve Yumuşak Kalplilik Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları **56**
- Tablo 29.** Düzenlilik, Kurallara Bağlılık, Sorumluluk/Kararlılık ve Heyecan Arama Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları **59**
- Tablo 30.** Duygusal Değişkenlik, Endişeye Yatkınlık, Kendine Güvensizlik Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları **61**
- Tablo 31.** Analitik Düşünme, Duyarlılık ve Yeniliğe Açıklık Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları **62**

KISALTMALAR DİZİNİ

- 5FKE:** 5 Faktör Kişilik Envanteri
- ANOVA:** Analysis of variance (varyans analizi)
- BCRE:** Bem Cinsiyet Rollerini Envanteri
- df:** Serbestlik Derecesi
- F:** Frekans
- N:** Örneklemdaki toplam katılımcı sayısı
- Ort.:** Ortalama
- p:** Probability (olasılık seviyesi)
- SS:** Standart Sapma
- \bar{X} : Aritmetik Ortalama
- X²:** Ki-Kare

1. GİRİŞ

Bireyler daha doğmadan önce üreme organlarına göre kadın ya da erkek cinsiyetine ait olarak kimliklenirler (Dökmen, 2010). Bireyler arası hiçbir demografik değişken, kişinin kadın veya erkek oluşu kadar yaygın ya da belirgin değildir. Cinsiyet biyolojik özellikleri ifade etmenin dışında, ayrıca bireylerin bir cinsiyet rolüne sahip olmasına da olanak sağlamaktadır (Lips, 2001). Biyolojik özelliklere göre atfedilen roller, bireyin doğduğu andan itibaren oynadığı oyuncakların niteliğinden, seçmesi gereken mesleğin cinsiyetine uygun olup olmayışına kadar tüm hayatına yön vermek üzere toplum tarafından işlenmeye başlar.

Böylelikle cinsiyet zaman içerisinde bireyin sadece biyolojik bir yönü olmaktan çıkarak, kendisine oluşturması gereken davranış kalıplarını belirleyen bir etikete dönüşür.

Bireyin cinsiyetine göre toplum tarafından oluşturulan etiketler, toplumun o cinsiyet ile ilgili beklentileri, kişinin nerede nasıl davranacağına, nerede susup nerede konuşacağına karar vermesinde büyük bir etken olarak yer almaktadır. Fakat toplumun cinsiyetlere karşı oluşan kalıp beklentileri, her iki cinsiyet mensubu kişilerin sosyal yaşantılarında avantaj sağlamasının yanı sıra, sorun oluşturan durumlar da yaratmaktadır.

Birçok araştırmada kadınlar ile erkekler birbirleriyle karşılaştırılmış ve çeşitli farklılıklar bulunmuştur. Araştırma sonuçlarının bir kısmı biyolojik farklılıklara işaret ederken, önemli bir kısmı sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklı olduğunu göstermektedir (Demirtaş & Dönmez, 2006). Lott (1996), cinsiyet farklılıklarının bireylerin yaşantısal farklarına ve durumsal faktörlere göre değişebileceğini belirtmiş ve bu durumun yalnızca cinsiyetler arası değil aynı cinsiyet içinde de gözlemlenebileceğini belirtmiştir. Günümüzde, toplum tarafından bireye atfedilen cinsiyet rollerinin, biyolojik cinsiyete göre daha iyi bir yordayıcı olduğu düşünülmek ile birlikte; birçok araştırmada (örn. Geary, David & 1998) kadın ve erkek cinsiyetine sahip bireylerdeki farklılık, kültür başlığı altında ele alınmıştır.

Bu araştırmada toplumsal cinsiyet rolleri kişilik özellikleri bağlamında ele alınarak, kadınlarda cinsiyet rollerinin kişilik özelliklerine etkisi incelenmiştir. Ek olarak yaş, eğitim,

medeni durum gibi bazı demografik değişkenlerin ve cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünlen bazı kalıpyargıların cinsiyet rolleri ile ilişkisi ele alınmıştır.

1.1.Cinsiyet Rolü ile İlişkili Kavramlar

1.1.1. Cinsiyet ve Cinsel Kimlik

Cinsiyet kavramı; kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü temsil eder (Lips, 2001). Normal koşullarda üreme organlarına göre kadın ya da erkek olarak ikiye ayrılan cinsiyet (Gentile,1998); bireylerin demografik kategorilerinden birini oluşturmaktadır (Franzoi, 2008).

Kadın ve erkek, biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak kromozomal, cinsiyet organları ve hormonal alanlarda farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar öğrenilmemiş ve doğuştan getirilen özelliklerdir.

Bireyin kadın ya da erkek oluşuna göre cinsiyetine dair geliştirdiği öznel algısı ve duygusal deneyimleri o bireyin *cinsel kimliğini* oluşturur (Carlson & Heth, 2010). Bireyler cinsiyetlerini tanımlarken cinsiyetleri ile ilgili edindikleri bu geçmiş deneyimlerden yararlanırlar.

Bireylerin cinsel kimlik gelişimlerinin hormon düzeyleri ve genetik tarafından etkilendiği görüşü tek başına bu kavramı açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Money, 1994). Cinsel kimliği etkileyen faktörler arasında sosyal faktörler, aile tarafından iletilen cinsiyet rollerine dair fikirler, otorite figürleri ve bireyin hayatında etkisi olan medya ya da diğer iletişim mecralarında gördüğü insanların hayatı yer almaktadır (Henslin, 2001).

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Biyo-psikososyal bir tanım olan *toplumsal cinsiyet* kavramı, bireyin biyolojik cinsiyeti ile aynı anlamı taşımamaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadınsı ya da erkeksi olma ile ilişkili psikolojik, sosyal, davranışsal ve kültürel özellikleri ifade eder (Press, 2011). Toplum tarafından şekillenerek, bireylerin kendini kadınsı ya da erkeksi olarak tanımlamasına imkan

sağlar (Rice, 1996). Toplumsal cinsiyet açısından *rol* kavramı ise, sosyal yapının içerisinde bulunan bireyin sorumlulukları, ayrıcalıkları ve çevresindeki insanlarla etkileşimini yönlendiren pozisyonunu tanımlamaktadır (Spence, 1985).

Kadın ve erkek olmanın getirdiği sorumluluk ve beklentilere karşılık olarak birey, cinsiyetini uygun davranışlarla sosyal ortamlarda ifade eder. Cinsiyete bağlı olarak oluşan davranışlar, öncelikle aileden başlayıp toplumun yüklediği anlamlar ile bulunduğu toplumun kültüründen süre gelen beklentileri ifade eder. Bir kadına özgü olduğu düşünülen davranışlar kadınsı (feminen), erkeğe özgü olduğu düşünülen davranışlar ise erkeksi (maskülen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılmaktadır (Rice, 1996). Bu kadınsı ve erkeksi rollerin, cinsiyetten bağımsız olarak bireylerin bulunduğu ortama göre değiştiği de bildirilmektedir (Echabe & Castro, 1996).

Toplum kadın ve erkeğe farklı görevler, davranışlar, özellikler atfeder. Kadınlardan ve erkeklerden beklenen roller, davranışlar, duygular, faaliyetler farklıdır. Örneğin, özellikle ataerkil toplumlarda kadınlar ağlamakta erkeklerden daha özgürdürler (Hofstede, 1998). Ancak, üstlenilen sorumluluklara göre benimsenen rollerin değiştiğine dair araştırmalar mevcuttur. Örneğin, çocukları ile birlikte yaşayan babaların evli babalara göre daha çok anne rolünü üstlendikleri belirtilmiştir (Risman, 1987). Yapılan başka bir araştırmada, erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen erkeklerin, diğer cinsiyet rollerinden birini benimseyen erkeklere göre ev işi yapma konusunda daha az sorumluluk almış oldukları belirtilmiştir. Kadınsı cinsiyet rolüne sahip kadınlar ile kadınsı cinsiyet rolünü benimsememiş olan kadınlarda ise bu farkın görülmediği ancak; kadınsı cinsiyet rolünü benimsememiş kadınların ev işinde harcadıkları süre açısından daha çok çeşitlenme gösterdikleri belirtilmiştir (Denmark, Shaw & Ciali, 1985).

Cinsiyet rolleri kavramının tanımı ilk olarak 1955 yılında Parsons ve Bales tarafından kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolleri olarak sınırlandırılmıştır. Uzun yıllar boyunca bireylerin kadın ya da erkek rolüne sahip oldukları ve bu iki rolün bireyde birlikte bulunmayacağı kabul edilmiştir (Bem, 1974). 1973 yılında Anne Constantinople tarafından eleştirilen iki uçlu ancak tek boyutlu olan kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolleri kavramının aksine, günümüzde bireylerin her iki cinsiyet rolünü birden gösterebilecekleri belirtilmektedir (Helgeson, 2012).

Bireylerin her iki cinsiyet rollerini de benimsemesini mümkün kılan Bem'in yaklaşımına göre (1974) kadınsılık ve erkeksilik, birbirinden bağımsız iki boyuttan oluşmaktadır. Bem'e göre (1974) hem kadınsı hem erkeksi cinsiyet rolüne sahip olmak mümkündür. Androjen cinsiyet rolü adını verdiği bu kavrama göre; kadınsı ve erkeksi özellikleri birlikte yüksek düzeyde gösteren bireyler bu tanımı karşılamaktadır (Bem, 1993). Bem'in bu yaklaşıma göre geliştirdiği ölçek ise; kadınsı, erkeksi, androjen ve her iki grubun özelliklerini de belirli derece taşımayan bireylerin bulunduğu belirsiz cinsiyet rolü olarak dört gruba ayrılmaktadır.

1.1.3. Cinsiyetçilik ve Cinsiyet Kalıpyargısı

Cinsiyetçilik kavramı (sexism), cinsiyetler arası biyolojik veya sosyal sınıf farklılıklarının abartılması ve sonucunda cinsiyetlerden birinin uğradığı ayrımcılıktır. Bu ayrımcılık toplumda genellikle kadına karşı olumsuz davranış ve kalıpyargılar olarak görülmektedir (Glick & Fiske, 1996; Fiske & Lindzey, 1998).

Cinsiyet kalıpyargıları sosyal olarak kadın veya erkek cinsiyetine karşı toplumda paylaşılan ortak inançlardır. Bireyler cinsiyete yönelik kalıpyargıların devamlılığını, toplumun cinsiyetlerine göre belirlediği rolleri istemli veya istemsiz şekilde yerine getirerek sağlarlar (Lips, 2001). Bu kalıpyargılardan dolayı kadın olmak, zayıflık olarak algılanabilmekte; sosyal, ekonomik ve politik alanlarda ayrımcılığa uğrayan ve ötelenen cinsiyet olabilmektedir.

Erkek üstünlüğüne göre normlarını yapılandırmış olan birçok toplum, erkekleri kişilik özelliklerine göre daha güçlü ve toplum tarafından kabul edilebilen kalıpyargılarla (örn., kendine güvenen, korkusuz, hür, gerçekçi) (Benson & Vincent, 1980; Glick & Fiske, 1996), kadınları ise daha zayıf olarak nitelendirilen kalıpyargılarla (örn., çekingen, bağımlı, kararsız, hassas) tanımlamaktadır (Deaux, 1984; Chapman & ark., 2008).

Kadın cinsiyetine ait olumsuz kalıpyargı ve tutumlardan dolayı, kadınlar sosyal, ekonomik, siyasal alanlarda üst konumlara erkeklere nazaran daha fazla çaba harcayarak gelmektedirler (Dryler, 1998). Örneğin, iş başvurularında aynı eğitimi almış ve akademik başarısı yüksek adaylar arasından, erkek adaylar kadın adaylara göre daha yüksek oranda "işe

uygun” olarak değerlendirilebilmektedirler (Rosen & Jerdee, 1974). Toplum tarafından kadın ve erkeğe yönelik oluşturulmuş kalıpyargılar kadın ve erkeğin çalışacakları iş alanlarını, performanslarını, akademik alanda alacakları eğitimlerini, sosyal ortamlarda kurdukları ilişkilerini, hemcinsi ve karşı cinsiyetle kuracağı iletişimi ve karşı cinsle evlilik hayatında üzerine düşen görevlerini ve nasıl bir kişiliğe sahip olacağını belirlemektedir (Dökmen, 2010).

Toplum tarafından kadınlar için öğretmenlik, sekreterlik, hemşirelik gibi hizmet alanlarında çalışmak uygun görülürken; erkekler için polis, mühendis ve politikacı gibi daha bağımsız görünen, güç ve liderlik isteyen işler uygun görülmektedir (Kandiyoti, 1982; White ve diğ., 1989).

1.2. Cinsiyet Rolüne İlişkin Kuramlar

Psikoloji literatüründe, cinsiyet rollerine ilişkin farklı kuramsal açıklamalar mevcuttur. Bu bölümde toplumsal cinsiyetin kazanımı ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışan kuramlardan en yaygınları olan psikanalitik kuram, biyolojik açıklamalar, sosyal öğrenme kuramı, bilişsel gelişim kuramı ve cinsiyet şeması kuramına yer verilecektir.

1.2.1. Psikanalitik Kuram

Cinsiyet rollerinin kazanımına ilişkin ilk kuramsal açıklamalardan biri Freud’un kuramıdır. Freud, her bireyin hayatının başlangıcından itibaren bazı psikoseksüel aşamalardan geçerek kişiliğini şekillendirirken; cinsiyet rolleri kazanımının bu gelişimin temeli olduğunu savunmaktadır. Freud cinsiyet rollerinin oluşmasını içselleştirme ve özdeşleşme gibi bilinçaltı süreçlerle açıklamıştır.

Psikanalitik kurama göre toplumsal cinsiyet rollerini benimseme (kadınların kadınsı, erkeklerin erkeksi davranması), bireyin küçük yaşlardan itibaren hem cinsi olan ebeveyni ile kurduğu özdeşleşme sürecinin nasıl geliştiğine bağlıdır. Karşı cinsiyet ile kurulan iletişimdeki davranışlar ise, karşı cinsiyetteki ebeveyn ile kurulan özdeşleşme şekli ile açıklanmaktadır. Kız ve erkek bebekler başlangıçta annelerinin bir parçası olduğuna inanırlar. Ancak 3 ila 5 yaş arasında bu değişir. Çocuk kendini kendi cinsiyetindeki ebeveyn ile tanımlamaya başlar (Chodorow, 1978). Freud’a göre birey, çocuk yaşta kendi cinsiyetindeki

ebeveyniyle kurduğu özdeşim sonucunda onun özelliklerini alır. Bu sayede erkek nasıl bir erkek olması gerektiğini; kadın da nasıl bir kadın olması gerektiğini ebeveyni aracılığı ile öğrenir (Golombok & Fivush, 1996). Bireyin toplumsal açıdan uyum içinde ve psikolojik açıdan sağlıklı olması için kendi cinsiyeti ile cinsel kimliğinin uyumlu olması gerekmektedir (Sarıbay, 2001; Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin psikoseksüel gelişim sürecinde cinsiyet ve cinsiyetler arası farklılıkların bilincinde olunmayan dönem (oral ve anal dönem), cinsiyetler arası farklılıkların kavranmaya başladığı fallik dönem (ödipal dönem) ve latent dönem olarak üç dönem görülmektedir. Fast'e (1993) göre bu dönemin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Oral dönem (0-18 ay) psikoseksüel gelişimin ilk basamağıdır. Bu dönemde her iki cinsiyetteki bebekler için de cinsiyet ile ilgili deneyimler belirgin değildir. Erkek bebekler hayata erkek anatomisi ile başlarken, kızların odağı klitoristir. Yani her iki cinsiyet grubunda olan bebeklerin de cinsiyet algıları bu dönemde erkektir.

Anal dönemde (1,5-3 yaş arası) ilgi anüstedir. Tuvalet eğitimi bu yaşlarda başlar. Dışkılama ve dışkılama ile ilgili tüm süreçler önem kazanmıştır. Bu dönemde tuvalet eğitimi ile ilgili çatışma yaşanır ve anal kontrolden haz almasıyla çözülür.

Fallik dönemde (3-5 yaş arası) ilgi, yetişkinlik düzeyindeki kadar olmamakla birlikte penis veya klitoristedir. Fallik dönemin başında kadın ve erkek cinsiyetinin farklılığı anlamaya başlanır ve 5 yaş civarında cinsiyete dair cinsel kimlik ve algılar oluşmaya başlar.

Latent dönemde (5-13 yaş arası) cinsiyete dayalı fark anlayışı tekrar kaybolmakta ve cinsel güdüler azalmaktadır. Çocuklar ağırlıklı bu dönemde kendi cinsiyetleri ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerini öğrenir.

Psikanalitik kuramın cinsiyet rollerinin gelişimini açıkladığını destekleyen çok az kanıt bulunmaktadır. Aynı cinsiyetten ebeveynler ile çocuklarının cinsiyet rollerinin benimsenmesi ile ilgili net bir ilişki ortaya konulmamıştır (Kagan, 1964; Hetherington, 1967).

1.2.2. Biyolojik Açıklamalar

Biyolojik faktörlere göre cinsiyetin öne çıkan kavramlarından ilki nörolojik farklılıklar olmuştur. Cinsiyetler arası farklılıkların nörolojik altyapısı ile ilgili araştırmalar 19. yüzyılda hız kazanmıştır. 1887 yılında George j. Romanes'in yazdığı kadınların beyin ağırlığının erkeklerin beyin ağırlığına oranla daha hafif olduğu ile ilgili makale, beyin ağırlığı ile zekanın ilişkisi olmadığı kanıtlanıncaya kadar ilgi görmüştür (Fine, 2010).

Biyolojik açıklamaların cinsiyetler arası farklılıkları açıklamaya çalışan görüşlerinden bir diğeri de; erkek ile kadın davranışlarının hormonların etkisi altında olduğundan dolayı farklılaştığını ileri sürmektedir. Fakat, cinsiyetler arası farklılıkları biyolojik yönden açıklama yaklaşımı günümüzde artık savunulmamaktadır (Winstead & Derlega, 1993).

Temelde beynin yapısını ele alan biyolojik açıklamalar, kadın ile erkek beyin yapılarının birbirinden farklı olduğunu ve bu sebeple bilişsel işlevlerinin de birbirlerinden ayrıştığını ileri sürer. Açıklamalardan ilki, kadınların bilişsel gelişimlerinin erkeklere göre daha zayıf olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, kadınların bilişsel işlevlerde beyin hemisferleri daha az özelleşmektedir (örn. Erkekler görsel mekânsal uyarınları işlerken, sağ yarıkürelerini kadınlardan daha geniş bir biçimde kullanmaktadırlar) (Fine, 2010). Bu sebeple bilişsel performanslarının erkeklere nazaran daha zayıf olduğu ileri sürülmektedir (Star, 1979; akt., Nielsen, 1990). Ancak diğeri bir görüşte ise, kadınların beynindeki korpus kallosumun daha kalın olduğu ve bu durumun kadınlara erkeklerden daha etkin ve daha hızlı konuşma imkanı sağladığı savunulmaktadır (Bleier, 1986; akt., Fine, 2010).

Nielsen (1990) araştırmalarda ortaya konan kadın ile erkeğin bilişsel işlevleri arasındaki farklılığın (karşılıklı konuşma, matematik problemi çözme vb.) aslında fazla olmadığını, bu araştırmaları yapan kişilerin cinsiyet kalıpyargılarının etkisinde kalmalarından dolayı belirgin farklılıklar saptadıklarını belirtmiştir.

1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kurama göre cinsiyet rollerinde öne çıkan iki kavramdan birincisi davranışsal süreçler, ikincisi ise bilişsel etkenlerdir (Lott & Maluso, 1993). Sosyal öğrenme kuramı Bandura (1977) tarafından, öğrenmenin üzerindeki sosyal etkileri açıklamak amacıyla ortaya konmuştur. Sosyal öğrenme kuramı cinsiyet farklılıklarını, bireyin başka insanların davranışlarını model alması, taklit etmesi ve gözlemlemesi ile pekiştirme ve ceza yönteminin şekillendirdiğini ileri sürmektedir (Bussey & Bandura, 1999).

Çocuk cinsiyetine uygun davranışlarda bulunduğu toplum tarafından ödüllendirilirken; cinsiyetine aykırı davranışlarda bulunduğu, cezalandırılır. Böylelikle toplum tarafından çocuğun cinsiyetine göre uygun olarak görülen davranış çocuk tarafından tekrar edilirken, kabul görmeyen davranışlardan ise kaçınılır. Cinsiyet rolleri öğrenilirken genellikle aynı cinsiyetteki ebeveyn ya da bakım veren kişinin davranışları dikkate alınır. Ayrıca televizyon, kitap, dergi ve diğer kaynaklardaki betimlemeler de çocuk tarafından model olarak alınabilmektedir (Bandura, 1977). Cinsiyet rollerin öğrenilmesinde ebeveynler, akranlar, medya ve öğretmenlerin önemi büyüktür.

Sosyal öğrenme kuramına göre, çevre tarafından cinsiyet rol beklentilerinin çok net olarak tanımlandığı ve uygulandığı toplumlarda cinsiyetlerden birine sahip olan kişilerin cinsiyetlerine özgü tüm model davranışları arasında büyük tutarlılıklar vardır. Bu davranış modellerin oluşması ve uygun davranışın pekiştirilmesi sayesinde gelenekselleşen cinsiyet rolleri bir kuşaktan diğerine aktarılmaktadır (Bandura, 1977).

1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget'nin kuramına dayanan Kohlberg'ün bilişsel gelişim kuramı cinsiyet rollerini çocukluk çağından itibaren süregelen bilişsel süreçlerle açıklar. Kohlberg'e göre cinsiyet rollerinin gelişimi üç ayrı dönemden oluşmaktadır. Cinsiyet etiketleme dönemi (2-3,5 yaş), cinsiyet rolleri kazanımının ilk basamağıdır. Bu dönemde çocuk cinsiyet ayrımının farkına varmaya başlar fakat, cinsiyetin devamlı ve değişmez olduğunu henüz kavrayamaz. Cinsiyetin kararlılığı dönemi olan ikinci basamakta (3,5-4,5 yaş) cinsiyetin devamlı ve

değişmez oluşu kavranmaya başlar. Üçüncü dönem olan cinsiyetin değişmezliği basamağında (4,5-7 yaş) ise cinsiyetin değişmez ve fiziksel görünümünden bağımsız olduğu kavramı kazanılmıştır. Son dönemde çocuklar cinsiyetlerine uygun hobiler geliştirir ve aktivitelere katılırlar (Kohlberg, 1966).

Kendi sosyalleşmesine aktif olarak katılan çocuk, kendi cinsiyet rollerini biçimlendirir. Cinsel kimliğini bu dönemde oluşturmaya başlayan çocuk, kadın ve erkek olarak kategorilere ayırdığı insanların arasından kendisi ile aynı cinsiyete sahip olan bireylerin davranışlarını taklit eder.

1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sandra Bem tarafından geliştirilmiş olan kuram, sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarını kapsamaktadır. Bilişsel gelişim kuramında olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolü şeması kuramında da toplumsal cinsiyet ile ilgili bilişler cinsiyet gelişiminin merkezinde yer almaktadır. Özellikle de çocuklukta oluşan, bilgi sürecini ve davranışı etkileyen cinsiyet rolü şeması; kişi ile çevresi arasındaki etkileşimin bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Cinsiyet rolü üzerine yapılmış olan araştırmalar, bilişsel yaklaşımların içinde yer alan şema gelişimiyle ilgili kavramların desteklenmesine katkıda bulunmuştur (Martin, Ruble & Szkrybalo, 2002).

Kurama göre çocuk, yetiştirildiği toplum içindeki kadın ve erkek tanımlarını öğrenir. Kendi cinsiyetiyle ilgili her yeni bilgiyi de öncesinde öğrenmiş olduğu cinsiyet tanımlarına bağlı kalarak değerlendirir ve özümser (Bem, 1981). Kadın ve erkek arasındaki farkın açık bir şekilde vurgulandığı bir kültürde büyüyen çocuklar, kendi kimlikleri ve diğer cinsiyete sahip kişilerin kimlikleri, hatta cinsiyetten bağımsız olan nesne ya da olaylar hakkındaki bilgileri, kendi cinsiyet algılarına göre öğrenmektedirler (Bem, 1981, 1983). Çevre toplumsal cinsiyeti önemli kılınca, birey kendini toplumsal cinsiyeti üzerinden düşünmeye başlamakta ve kalıpyargılarla toplumsal beklentiler daha önemli hale gelmektedir. Bu durum, benlik algısını, ilgi alanlarını ve kişilik özelliklerini değiştirebilmekte, yetkinlikleri azaltma ya da çoğaltabilmekte ve istençsiz ayrımcılığı tetikleyebilmektedir (Fine, 2010).

Bireyin algılarını yönlendiren ve organize eden bilişsel bir çağrışım ağı olan *şema* kavramına göre cinsiyet bilgileri işlendiğinde, kişiye özgü özellikler ve davranışlar “kadınsı”

ve “erkeksi” olarak kategorilere ayrılmaktadır (Dökmen, 2010). Şema geliştirildikten sonra çocukların toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde davranmaları beklenir (Martin & Halverson, 1981). Kurama göre şemalar çocukları yönlendirir, böylece çocuklar cinsiyet rollerini araştırma ve cinsiyetlerini tanımlama konusunda daha istekli olabilirler. Dahası kendilerini bir cinsiyet rolü grubuna dahil ettiklerinde, bu grubun özelliklerini daha detaylıca araştırıp, kendi grubundakilerle kaynaşarak iki grubun özelliklerini kavrama noktasında daha özenli olabilmektedirler (Martin, Ruble & Szkrybalo, 2002). İleriki yıllarda da kendi cinsiyetleriyle ve kendileriyle ilgili yazılı bilgilere daha fazla dikkat eder ve bunları daha fazla hatırlarlar. Böylece kendi cinsiyet rollerinin normlarıyla daha uyumlu hareket etme noktasında daha bilgili olurlar (Ruble & Stangor, 1986).

Kişinin şemasında cinsiyete dair bilgiler geldikçe cinsiyet ile ilgisi olmayan kavramlar da kadınsı ya da erkeksi kategorisine göre şemalaştırılabilir (Bem, 1983). Bu tür şemalaştırmaların temelinde pek çok alt faktör olduğu düşünülmektedir.

İlki, insanlar çevrelerinden edindikleri bilgileri sınıflamak ve organize etmek için, cinsiyet rolü gibi önemli ve dikkat çeken kategorileri fonksiyonel olarak kullanma eğilimindedirler. (Bem, 1981; Martin & Halverson, 1981). Örneğin; çocuklar yeni bir ortama girdiklerinde sosyal kategorilerin işaretlerini ayırt ederler ve bir grup, belirli davranışları daha sık olarak yapma eğilimine girdiğinde bunu fark ederek onu diğer grup davranışları ile karşılaştırabilirler. Bu tür göreceli olarak zayıf ilişkili değişimleri fark etme eğilimi gençlerin ses ve ton algılarında ve yetişkinlerin görsel algılarında doğrulanmıştır (Fiser & Aslin, 2001; Saffran & diğ., 1999).

İkincisi, sosyal kategoriler gibi pek çok kategoride temel bir tutarlılık algısı bulunmakta (Taylor, 1996) ve tümevarımsal düşünme bilgi yapılarının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Gelman, 1989). Kategorilerin tutarlılığının arkasındaki itici güç, kişilerin, bir kategoriye ait üyelerin farkında olmadan da olsa aynı benzerliği ve “öz”ü paylaştıklarına inanıyor oldukları varsayımdır (Martin, Ruble & Szkrybalo, 2002). Bu inanç ve grup olma bilinci, gruplar arasındaki fiziksel farklılıklar (Dasgupta, Banaji, & Abelson, 1999) veya farklı gruplardaki kişilere çeşitli etiketler yapıştırma (Gelman, 1989; Gelman & Markman, 1987) yoluyla daha da ileriye götürülebilmektedir.

Çocukların kategorileri, doğal kategorilerin üyeleri hakkında tümevarımsal sonuçlar çıkarmak ve cinsiyet rolü bilgisini diğer grup üyelerine genelleştirmek için bir temel olarak kullandıklarına dair güçlü deneysel kanıtlar saptanmıştır (Lobel & diğ., 2000). Örneğin, kendisine iki kız hakkında, kanında östrojen olduğu söylenen bir çocuk bu özelliğin diğer kızlarda da bulunduğu ama erkeklerde bulunmadığı sonucuna varır. Benzer şekilde, okul öncesi çocuklar grup üyelerinin paylaştıkları özelliklerin bu üyelere has olduğunu varsayar ve özelliği grup dışındakiler için genellemezler (Martin & diğ., 1995).

Çocuklar “uzaylı” yaratıklardaki cinsiyet farklılığıyla ilgili varsayımlarda bulunmak için kendi cinsiyet rolü bilgilerini kullanabilirler. Bir çalışmada (Martin & Rose, 1991), çocuklara bir grup yaratık gösterilmiş ve iki deneme yapılarak onlardan, gösterilen yaratıkların hangisinin “erkek” hangisinin “kız” olduğunu seçmeleri istenmiştir. Birincisinde yaratıkların başları farklıdır. Burada çocukların, yaratıklar arasında gerçek hayattakine benzer bir farklılık olmasa bile yaratıkları erkek ve dişi olarak ayırıp ayırmayacakları test edilmek istenmiştir. Kafa yapıları ve cinsiyet rolü grup etiketleri arasında çocukların atfettiği tutarlılıklar, onların fiziksel olarak farklı olan cinsiyetlerle ilgili geliştirdikleri ve uyguladıkları soyut fikirlerden kaynaklandığı görülmüştür. Pek çok farklı kafa yapısı gösterildikten sonra, çocukların farklı görünen yaratıklara farklı cinsiyet rolü etiketi vererek güçlü bir tutarlılık sergiledikleri görülmüştür (Martin & Rose, 2001).

Çocuk şema çerçevesinde, kendi tutumlarını, tercihlerini ve kişilik özelliklerini oluşturduğunda cinsiyeti tipleştirilen (sex-typed) bir birey haline gelmektedir (Bem, 1983). Cinsiyetlerini tipleştirilenler toplum tarafından kadın ise kadınsı, erkek ise erkeksi olarak tanımlanmaktadır. Ancak bazı çocuklar, öncelikle kendine özgü (idiosyncratic) ya da kendi cinsiyetlerinden ziyade karşı cinsle eşleşen şemalar geliştirebilir ve her ne kadar kolaylıkla fark edilmese de bunlar çocuğun davranışlarını yönlendirebilir (Martin, Ruble & Szkrybalo, 2002). Örneğin; erkeksi kızlar (“tomboy”) tipik kız imajından farklıdır ve bu “tomboy” şema ona daha esnek davranma ve düşünme imkanı tanır. Aynı şekilde çocukların çekici aktivitelere veya gelecekte prestijli yüksek mesleklere ilgisi şemalarını değiştirebilir; çocukların karşı cinse ait aktivitelere güçlü ilgisi de şemalarını daha esnek hale getirebilir (Liben & Bigler, 2002). Dolayısıyla, davranışlar ve düşünceler üzerindeki cinsiyet rolü şemalarının etkisi, çocuğun ve çevrenin de içinde olduğu pek çok faktöre bağlıdır.

Kuram, çocukların bilgileri sosyal çevrelerinden nasıl aldıkları ve bunu sosyal gruplara ve kendilerine nasıl uyguladıkları gibi geniş bir konu yelpazesini kapsamaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet şeması kuramı, çocukların hafızayı organize etmek için bilgi yapılarını nasıl kullandıklarının anlaşılmasının önemine vurgu yapmakta ve bu bilgi yapılarının çocuklarının dikkatini, motivasyonunu, kendilerini nasıl algıladığını ve davranışını nasıl etkilediğini betimlemektedir. Toplumsal cinsiyet rolü şema kuramının zayıf yönleri ise; cinsiyet şemalarının anlaşılması ve tanımlaması zorluğu ve ölçmenin güçlüğüdür.

1.3. Kişilik ve Kişiliği Açıklayan Kuramlar

Kişilik; bireylerin duygu, düşünce ve davranış gibi psikolojik tepki farklılıklarını ortaya koyan; yalnızca yaşanan an, biyolojik durum ya da bireyin sosyal çevresi ile açıklanamayacak şekilde devamlılık arz eden özellikler ile eğilimlerin bütünü olarak açıklanabilir (Berens & Nardi, 1999). Burger (2006) kişiliği, bireyin hayatına yön vermesini sağlayan bilişsel, duygusal açılardan tutarlılık gösteren ve bireyleri birbirinden ayıran davranışlarının bütünü olarak tanımlamıştır.

Günümüze kadar kişilik ile ilgili birbirinden farklı birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramların içinde güncelliğini koruyan 5 kişilik kuramı öne çıkmaktadır. Bunlar psikanalitik kuram, bilişsel kuram, sosyal öğrenme kuramı, hümanistik kuram ve ayırıcı özellik kuramlarıdır. Psikanalitik kuramlar kişiliğin, bilinç dışı ve cinsel kaynaklı güdülerden ortaya çıkan çatışmalar ile geliştiğini belirtirken; Bilişsel kuramlar bireylerin birbirleri arasındaki dünyayı algılayış biçimlerindeki farklılıklarından kaynaklandığını öne sürmektedir. Hümanistik kuram kişiliğin şekillenmesinde, bireyde bulunan içsel motivlerin gerçekleştirilmesine bağlı olduğunu savunurken; sosyal öğrenme kuramı, bireyin sosyal ortamlarda diğer bireyler aracılığı ile edindiği deneyimler sayesinde kişiliğini oluşturduğunu öne sürer. Ayırıcı Özellik (Treyt) kuramı ise bireylerin kendilerini ve diğer bireyleri tanımlarken kullandıkları ifadeler arası farklılıkların üzerine odaklanmaktadır.

1.3.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram kişiliği bilinçdışı güdülerin yönlendirdiğini savunmaktadır (Atkinson ve diğ., 2006). Psikanalitik kurama göre bilinçdışı güdüler, yaşamın ilk birkaç yılında kişiliğin gelişimi açısından büyük rol oynamaktadır. Psikanalitik kuramın öncüsü Sigmund Freud'a göre kişilik üç yapıdan oluşur; id, ego ve süperego.

İd, kişiliğin biyolojik sistemidir. Sadece doyum arayan id; haz ilkesine göre hareket eder ve içgüdüler bu basamağa yerleşir. İd, enerjisini bedensel süreçlerden alır; bilinçdışı olmasının yanı sıra ısrarcıdır, içgüdüsel gereksinimlerin tatmin edilmesine odaklıdır ve gerginliği kaldıramaz. Bu sebeplerden dolayı mantık dışıdır ve hiçbir şeyin farkında değildir (Freud, 1964).

Ego, dış dünya gerçekliğiyle ilgilidir. Bireyin kişiliğini yönetmek, kontrol etmek ve düzenlemekten sorumludur. Yani "dengeleyicidir". Hayatın uyum sağlanması gereken zorunlu noktalarında uyum sağlamak ve id'den gelen istekleri daha kabul edilebilir alternatiflere dönüştürmektedir. Bu sebeple ego'nun bilinçli ve bilinçdışı yanları bulunur. Ego, dış gerçekliğe göre id'den gelen istekleri ertelemektedir.

Süper ego, kişiliğin yargı sistemidir. Çocukluk çağında oluşan otorite figürlerini temsil eder. Freud'a göre (1962) birey süperegoya sahip olarak doğmaz. Ebeveynlerinden, ona bakım veren kişiden ya da toplumdan öğrendiği ahlak anlayışıyla birlikte süperego da gelişir. Süperego bireyin kendine saygı göstermesi ve suçluluk duygusunun kaynağıdır. İd'den gelen içgüdüsel dürtüleri bastırarak ego'yu ahlak anlayışı doğrultusunda yönlendirir. Kusursuz olmaya çabalar. Freud, idin bütününe, ego ile süper egonun ise büyük kısmının bilinçdışına gömüldüğünü savunur. Ego ve süper egonun sadece küçük bir bölümü bilinçte ya da ön bilinçtedir (Atkinson ve diğ., 2006).

1.3.2. Bilişsel Kuram

Bilişsel kuram, bireyin kendi öznel deneyimlerine odaklanmaktadır (Cloninger, 2004). Bilişsel kurama göre kişilik, bireyin düşünsel yanı ile birlikte gelişmektedir (Beck, Freeman & Davis, 2004). Kurama göre kişiliği oluşturan temel kavram, bireyin yaşantılarını anlamlandırma şekli ve düşünsel olarak yapılandırışı, bu doğrultuda kendini nasıl hissettiği ve nasıl davrandığıdır. Bilişsel kurama göre kişiliği oluşturan yapılar; bilgi işleme, kendilik şemaları ile temel inançlardır.

Biliş düşünmenin yanı sıra algılama, yorumlama, hatırlama, tahmin etme ve farkındalık anlamlarına atıfta bulunan genel bir terimdir. Birey ilk önce algıları yoluyla edindiği bilgileri biliş düzeyinde işler (Larsen & Buss, 2008). Önceki deneyimlerinden oluşan algılar bütünü bireyin kendine özgü şemalar oluşturmalarını sağlamakta ve gelecekte yaşayacağı deneyimler ile ilgili inançlar oluşturmaktadır.

Kişiliği oluşturan özellikler, bireyin yaşadığı olayların ve karşılaştığı durumların geçmiş yaşantısı ile etkileşime girmesi ile ortaya çıkmaktadır. Kelly (1955), kişilikler arası farklılıkların, insanların “dünyayı yapılandırma” şekillerindeki çeşitlilikten kaynaklandığını belirtmiştir (Burger, 2006). Bilişsel kurama göre dünyayı yapılandırırken birey, kendisi dışındaki dış çevre ile ilgili yorumlar yapmaktadır. Yapılan yorumlardaki dış dünya ile ilgili oluşan algı; bireylerin gerçekliğini oluşturmaktadır. Birey gerçeklikle başa çıkmak için “saydam kalıplar ve şemalar” oluşturmakta ve dünyayı anlamlandırma için kullanılan bu bilişsel yapıyı *kendilik şemaları* olarak adlandırmıştır (Kelly, 1955).

Kelly insanların hepsinin bir bilim adamı olduklarını belirtmektedir. Kelly’e göre (1955) birey sürekli olarak kendi gerçeklik algılarıyla ilgi hipotezler geliştirerek deneyimleri doğrultusunda sınamaktadırlar.

1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme yaklaşımı, insanın kişilik oluşumundaki farklılıkların öğrenme sürecindeki deneyim çeşitliliğinden kaynaklandığı görüşünü savunmaktadır. Geçmiş yaşantılardaki deneyimler, bireyin hayatının sonraki döneminde kişiliğinin bir parçasına dönüşmektedir. Bu deneyimler; başkalarının hayatını gözlemleyerek öğrenilen dolaylı öğrenme, insanların olaylara karşın beklentilerini geliştirmesini sağlayan karşılıklı belirleyicilik ve çevresel faktörleri içeren rastlantısal olaylar ve karşılaşmalardır (Bandura, 2001).

Sosyal öğrenme yaklaşımına göre, bireylerin kişilikleri arasındaki farklılıklar, genellikle çocukluk çağından itibaren yaşanan deneyimler arası farklılıklardan oluşmaktadır. Bu sebeple bireyin kişiliği; içinde bulunduğu ortama, karşılaştığı durumu nasıl değerlendirdiğine veya diğer bireylerin benzer durumlara yaklaşımları ile tepkilerini gözlemleyerek, bunları ne kadar model aldığına göre değişir (Atkinson ve diğ., 2006).

1.3.4. Hümanistik Kuram

Hümanistik kuram, bireyin özünde iyi olduğunu ve pozitif yönde gelişmeye açık olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre kişisel farkların asıl sebebi; kişinin kendine güveni ve kişisel sorumluluk duygusudur. Bu yüzden hümanistik kuram kişileri, yaşam içindeki tutumlarından ve sonrasında yaşanacak olaylardan sorumlu tutar (Morris, 2002).

Hümanistik yaklaşımın başlıca isimlerinden Rogers benlik kuramını, afektif yaşantı bozukluğu olan bireyler üzerindeki çalışmalarından oluşturmuştur (Atkinson ve diğ., 2006). Rogers çocukluk döneminde karşılaşılan durumların yetişkin kişiliğini yapılandırmada önemli bir rol oynadığını inkar etmemekle birlikte, daha çok şimdiki gereksinimlerimiz ve gerçekleştirme yönündeki hedef odaklı uğraşlarımız üzerinde durmuştur. Rogers, davranışın geçmişte meydana gelmiş olaylar nedeniyle oluşmadığını belirtmektedir. Organizmanın karşılamaya ya da en makul düzeye indirmeye çalıştığı gerilimler yalnızca şimdi var olan gerilimler ve gereksinimlerdir (Rogers, 1959).

Hümanistik kurama göre bireyler sadece bir olumlu güçle motive edilirler. Gerçekleştirme eğilimi olarak adlandırıldığı bu güç, organizmanın kendi becerilerini yetkinleştirme doğrultusunda gelişmesi ve üretimde bulunması için doğuştan getirdiği katılımcı bir süreçtir (Rogers, 1959, 1961).

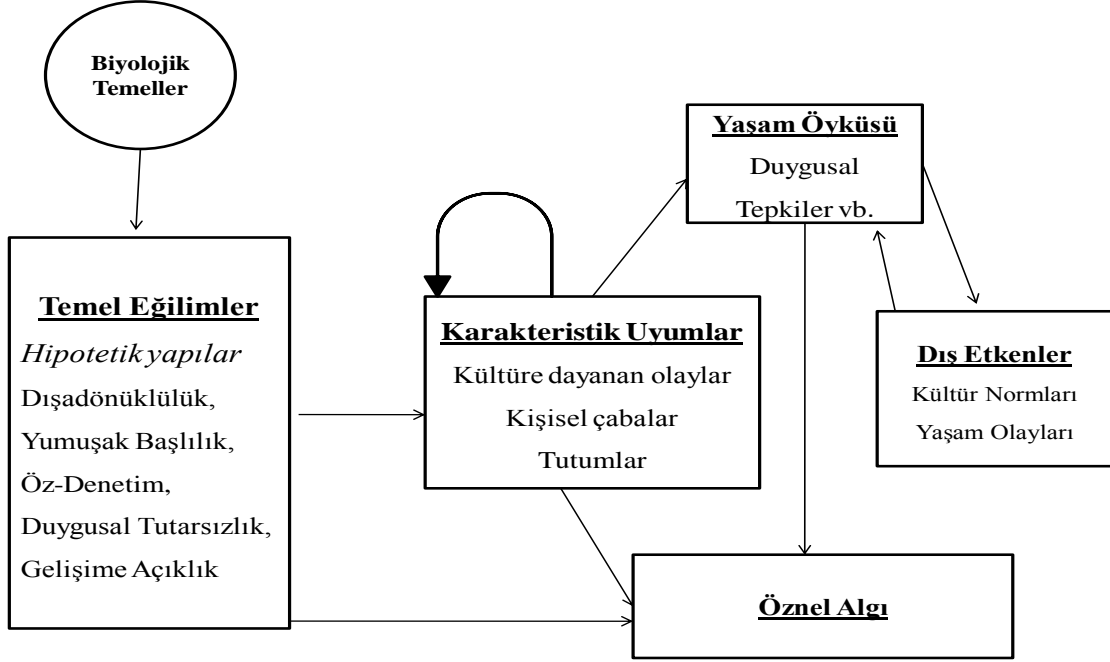
1.3.5. Ayırıcı Özellik Kuramı

Ayırıcı özellik, kişinin belirli bir kişilik özelliğini ne oranda yansıttığına göre kişiyi kategorilendiren bir kuramdır. Ayırıcı özellik kuramının vurguladığı hipotezlerden birincisi kişilik özelliklerinin geçen süre içinde değişmediği, ikincisi ise olaylar karşısında istikrar gösterdiğidir (Roberts & Del Vecchio, 2000).

Kişilik ile ilgili tanımlamalar yaparken bireylerin birbirlerinden ayrılan yanlarına ve gözlemlenebilen davranış kalıplarına yoğunlaşan kavram; “özellik” olmaktadır. Özelliğin barındırdığı en dikkate değer kavram “eğilim”dir. Bireydeki özellikler, istikrarlı düşünce, his ve eylem biçimlerinde eğilimlere neden olurlar (McCrae & Costa, 1996).

Şekil 1.’in sol kısmında bireyin biyolojik yönünü temsil eden temel eğilimler yer almaktadır. McCrae ve Costa’ya göre kişilik; tutumlar, alışkanlıklar, değerler, dürtüler, roller ve kişiler arası uyumlar ile çevresel etkiler sayesinde şekillenir. Bireyin davranış ve beklentilerini içeren yaşam öyküsünün gerisinde, karakteristik uyumlar ve dolaylı olarak biyolojik kaynaklı kişilik özellikleri bulunur. Kişilik özelliklerini içeren temel eğilimler ve özgül davranışları içeren yaşam öyküsü arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Eğer bir ilişkiden bahsedilecekse, kişilik özelliklerinin, karakteristik uyum aracılığıyla, yaşam öyküsünü etkilemesinden bahsedebilir. Biyolojiye dayalı olan kişilik özellikleri, belirli bir süre sonra çevreyle etkileşim kurmakta ve kültüre bağlı ve anlam dolu tutumlar ve ilişkiler ortaya koyarak özgül davranışları oluşturmaktadır (McCrae & Costa, 1996).

Şekil. 1 Beş Faktör Kuramına göre Kişilik Sisteminin İşleyişi (McCrae & Costa, 1996)
(Operation of The Personality System According to Five Factor Theory.)



Özellik yaklaşımında insanlar, belirli bir biçimde davranmaya meyillidirler. Kimileri dışadönük, kimileri dostça, kimileri ise baskındır. Ayırıcı özellik kuramcıları, bireyin kişiliğini yapılandıran özellikleri tanımlamakta birbirlerinden ayrılırlar da, özelliklerin, kişiliği ortaya çıkaran önemli yapılar olduğu fikrinde birleşmektedirler.

Özellik kuramcılarından Allport (1967), kişiliği ana, merkezi ve ikincil olarak üç grupta incelemiştir. Ana özellikler, insan hayatında yaygın ve kolayca fark edilen eğilimleri kapsar. Merkezi özellikler, sadece bağlamla ilgili özelliklerdir. İkincil özellikler ise, bilinebilir, saklı olmayan, genel ve tutarlı eğilimlerdir. Allport, bu ayırma giderek, bağlamın önemini göstermiş ve insanların niçin her zaman aynı biçimde davranmadıklarını açıklamıştır. Cattell ise özellikleri, beceri, mizaç, devinimsel, yüzeysel ve kaynak şeklinde gruplandırmıştır. Kaynak özellikler, kişiliği oluşturan özelliklerdir (Pervin, 1993).

Eysenck (1990) dışadönüklük, nevrozizm ve psikotizmin genetik yolla şekillendiğini savunmuş ve çevresel etkenlerin çok önemli olmadığını ifade etmiştir. Eysenck'e göre kişilikte ve toplumsal davranışta kalımsal etkenler belirleyici bir rol oynamaktadır (Pervin,

1993). Dışadönükler, çevresi geniş, sosyal, durağanlıktan hoşlanmayan, dürtüsel bireylerdir. İçedönükler ise aksine, düşünceli, sessiz ve utangaç özelliklere sahiptirler. Psikotik bireyler ise, yalnız ve duyarsızdırlar; toplumsal kurallara aykırı davranışlarda bulunma eğilimindedirler (Eysenck,1990).

Özellik yaklaşımında, kişilik özellikleri sınıflandırılırken dile özel bir önem atfedilmiştir. Dil hipotezinin ilk kez bahseden kişi olan Galton, bireyler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan önemli farklılıkların, bütün dünya dillerinde tekil ifadelerle ile kodlanabileceğini belirtmiştir (Goldberg, 1993). Dil hipotezini referans alarak kişilik özelliklerini sınıflama fikrini destekleyen ve çalışmalarını bu alanda yürüten araştırmacılar vardır (John & Srivastava, 1999).

Allport ve Odbert (1936), sözlük tarayarak kişilik ile ilişkili terimleri bir araya getirip, bir ön çalışma hazırlamışlardır. Bu isimler, bir kişiyi diğerinden farklı kılan tüm terimleri bu çalışmanın içine yerleştirmişlerdir. Tamamladıkları liste 18.000 kelimeyi içeren, kapsamlı bir liste olmuştur. Sonrasında bu binlerce kişilik özelliğini sınıflara ayırmış ve sonuç olarak dört kategori bulmuşlardır. Uyguladıkları metot, terimleri sözlükten seçip, ortak kategorilerde bir araya getirmektir. Cattell (1943) de, Allport ve Odbert'in oluşturduğu listeden 4500 terimi, kendi kişilik sisteminin çok boyutlu örneğinde kullanarak yaptığı analizde, 16 faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır (John & Srivastava, 1999).

Cattell'in faktörlerini esas alarak, yaptığı analizlerde faktör sayısını beşe indiren Norman ve onun bu çalışması, beş faktör kişilik kuramının temelini oluşturmuştur. Norman, bulmuş olduğu faktörleri *dışadönüklük*, *yumuşak başlılık*, *öz-denetim*, *duygusal denge* ve *kültür* olarak adlandırmıştır (McCrae & John, 1992).

McCrae ve Costa (1987) beş faktör kişilik modelinden yola çıkarak çalışmalarını sürdürmüş ve benzer biçimde beş faktörlü kişilik sistemine ulaşmışlardır. Diğer sonuçlar ile tutarlılık gösteren çalışmada *kültür faktörü* değil *gelişime açıklık (openness to experience)* bulunmaktadır.

Özellik yaklaşımını çıkış noktası olarak alan birçok araştırma, kişiliğin beş boyutu konusunda fikir birliğine varmışlardır. Goldberg (1990, 1992), kişiliği açıklamada beş faktör

modelini kullanan yaklaşımların dayanak noktalarını sağlamlaştırmak amacıyla yürüttüğü araştırmalarında, bu modeli pekiştiren bulgulara ulaşmıştır. Somer ve Goldberg (1999) de, kişilik özelliklerinin Türkçede karşılığı olan sıfatları ele aldıkları çalışmalarında, beş faktör kişilik yapısını destekleyen saptamalarda bulunmuşlardır.

Kişiliği konu edinen çalışmalarda, kişilik özelliklerin sayısı değişiyor olsa bile, kişilik özelliklerinin tanımlanmasında kullanılan beş faktör kişilik modelinin, yeterli ve inandırıcı bir teorik çerçeve sağlamış olduğu görülmektedir (Digman, 1990).

McCrae ve Costa (1987), kişilik yapısını en doğru izah eden modelin, beş faktör kişilik modeli olduğunu belirtmektedir. Bu model kişiliği, beş boyutun hiyerarşik örgütlenmesi şeklinde tanımlar. Günümüzde bu modelin, kişilik yaklaşımları ve bunların psikoloji bilimindeki pratikleri için daha verimli bir altyapı oluşturduğu ve özelliklerin yapısını daha tutarlı bir biçimde yansıttığı görüşü yaygındır. Söz konusu model, farklı kültürlerden gelen psikologlara ortak bir dil imkanı sunmaktadır (McCrae & John, 1992).

Benet-Martinez ve John'un (1998), İspanyol örnekleminde uygulanan kişilik ölçeğinde *dışadönüklük*; dinamizm, enerji, başatlık, sosyallik, etkileyicilik ve pozitif duygularla ilintili şekilde tanımlanmıştır. Johnson ve Ostendorf (1993), kişiliğin yapısını oluşturan bu beş faktör ile ilgili farklı görüşlere açıklık getirmeyi amaçlamışlar ve bu doğrultuda bir çalışma yürütmüşlerdir. Sonuç olarak iki araştırmacı, dışadönüklük özelliğinin pozitif duygular ile bağlantılı olduğunu bulmuşlardır. Bu faktörün eğlenceden hoşlanan, sosyal, konuşkan, içten özelliklerinden yük aldığı sonucuna varılabilir. Dışadönüklük ve yumuşak başlılık faktörlerinin her ikisinden de yük alan şefkatli, hayat dolu, heyecanlı, dostça gibi özellikler, dışadönüklüğe kıyasla daha yüksek faktör yükü almışlardır. Eli açıklık ve sıcaklık özellikleri, her ne kadar dışadönüklükten de faktör yükü almış olsalar da yumuşak başlıktan aldıkları faktör yükünün daha yüksek olduğu görülmektedir. Dışadönüklüğü simgeleyen özelliklerin, olumlu karakter, sosyallik, baskınlık, girişimcilik ve içtenlik olduğunu bildiren araştırmalar mevcuttur (Simms, 2009). Somer ve Goldberg (1999), yaptıkları araştırmada, dışadönüklük kapsamına, hayat dolu, dinamik, konuşkan, aldırılmaz, zinde, lider, cesur, esprili, mutlu gibi nitelikleri almışlardır. Dışadönük bireyler, dost canlısı, dinamik, enerjik ve başatken; içedönük bireyler, az konuşan, çekingen, enerjiden yoksun, başkalarını izlemeye meyilli kişilerdir (Caspi, Roberts & Shiner, 2005).

1.3.5.1.Kişiliğin Beş Temel Faktörü

I. Dışadönüklük. (Extraversion) İddiacı, sosyal, atılgan, canlı, coşkulu, neşeli, hareketli ve konuşkanlık dışadönüklüğün en belirgin özelliklerindedir. Dışadönüklük, esas olarak dış dünyaya açık olmayı ifade eder. Bu özelliği yüksek düzeyde barındıran kişiler diğer kişilerle iletişim kurmakta zorlanmazlar, kaynakların kullanılmasına liderlik ederler (Zel, 2001).

Pek çok araştırma dışadönüklerin pozitif duyguları yaşamaya daha meyilli ve mutlu kişiler olduklarını ortaya koymuştur (Costa & McCrae, 1980). Kişiliklerinde barındırdıkları bu tür özelliklerin bir sonucu olarak dışadönüklerin karşılaştıkları durumlara karşı daha pozitif yaklaşımlar sergiledikleri ve stresle mücadele ederken işlevsel başa çıkma yöntemlerini daha fazla kullandıkları (başkalarının desteğini alma, olaylara olumlu yönden yaklaşma gibi), işlevsel olmayan yöntemleri kullanma konusunda daha az istekli oldukları (suçu kendinde arama veya kaçınma gibi) saptanmıştır (Watson & Hubbard, 1996).

II. Yumuşak Başlılık. (Agreeableness) Bu kişilik özelliğinin pozitif ucunda yer alan bireyler mütevazı, sevecen, uysal, kibar, saygılı, güvenilir, katı kuralları olmayan, açık yürekli, şefkatli, iyi huylu, hoşgörülü ve barışçı gibi niteliklerle tanımlanırlar (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Bu boyutun diğer ucunda yer alan kişilerin ise katı yürekli, menfaatçi, geçimsiz, bencil, vefasız, kindar gibi niteliklere sahip olduğu belirtilmiştir (Somer, 1998). Son yıllarda yürütülen bazı çalışmalar affedicilik özelliği ile yumuşak başlılık boyutu arasında bağlantı bulunduğunu ortaya koymuştur (örn, Berry ve diğ., 2005).

Bu özellik kişinin içinde yer aldığı ortamlarda başka kişilerle sorunsuz bir biçimde anlaşabilmesini, bu kişilerce kabul edilmesini, çevresiyle iyi geçinmesini, kendi kimliğinden ödün vermeden başka kişilere anlayışla yaklaşabilmesini gerektirir. Bu bireyler karşı çıkmaktan çok dinlemeyi ve yargılamaktan çok yardımcı olmayı tercih ederler (Şencan, 2003). Uyumluluk düzeyi yüksek olan kişiler sosyaldirler; buldukları ortamdaki kişilerle daha az çatışırlar; birlikte çalışmayı rekabete girmeye tercih ederler (Burger, 2006) ve bir hayat felsefesi oluştururlar (Costa, McCrae & Dye, 1991).

III. Öz-Denetim. (Conscientiousness) Öz denetim boyutunda yüksek düzeyde yer alan kişiler disiplinli, gayretli, tertipli, planlı, kararlı, hırslı, çalışkan, titiz, kontrollü, ihtiyatlı,

iradeli, özenli, ilkelerine bağlı gibi niteliklerle tanımlanırlar. Düşük düzeyde yer alanlar ise çaba göstermeyen, tembel, kayıtsız, sorumsuz, istikrarsız, yeteneksiz, iradesiz, düzensiz, dalgın, özensiz, savruk, dengesiz gibi nitelikler taşırlar (Somer, 1998).

Sorumluluk bilinci olan yöneticilerin görev aldıkları önemli rollerde büyük oranda başarılı oldukları saptanmıştır (Zel, 2001). Yapılan çalışmalar sorumluluk özelliğinin iş yaşamındaki başarı kavramıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Yine aynı çalışmalardan çıkan bir başka sonuç da sorumluluk özelliğinin hemen hemen tüm işlerde aranan bir nitelik olduğu yönündedir. Bütün kişilik boyutları arasında performansla en güçlü bağı bulunan boyutun, öz-denetim/ sorumluluk boyutu olduğu tespit edilmiştir (Ones, Viswesvaran, & Schmidt 1993; Organ, 1994).

IV. Duygusal Denge. (Emotional Stability) Duygusal yönden dengesiz kişiler tedirgin, sinirli, öfkeli, kötümser, sorunlu, depresif, kaygılı, kuşkucu, gergin, sert, güvensiz, kolay uyum sağlayamayan ve anksiyeteye eğilimli gibi niteliklerle tanımlanmaktadır. Bu nedenle yeni bir durumla karşı karşıya kaldıklarında bağımlılık ve çaresizlik duygularını diğer bireylere oranla daha fazla hissettikleri belirtilmiştir. Nörotisizm olarak da nitelendirilen bu kişilik faktörünün öbür ucunda bulunan bireyler için ise neşeli, sabırlı, dingin, olumluya odaklı, huzurlu gibi sıfatlar kullanılmaktadır (Somer, 1998). Bu kişilerin negatif duyguları yaşamaya daha meyilli (Watson & Clark, 1984) olduklarının üzerinde özellikle durulmaktadır. Nörotisizm faktöründe yüksek puana sahip bireyler, sık aralıklarla karmaşık duyguların üstesinden gelmek zorunda kaldıklarından, yersiz düşünceler ve düşmanca tepkiler gibi onaylanmayan başa çıkma mekanizmalarını kullanabilmektedirler (Amirkhan, Risinger ve Swickert, 1995; Matthews, Derryberry & Siegle, 2000; akt: Somer, Tatar & Korkmaz; 2002).

Duygusal anlamda dengesiz olarak adlandırılabilirler kişiler, çevrelerini daha olumsuz bir bakış açısıyla gözlemlemektedirler; bu kişiler aynı zamanda belirsiz özellikteki uyaranları da olumsuz veya tehditkar olarak görmeye meyillidirler (Watson & Clark, 1984). Çalışmalar duygusal tutarsızlık gösteren bireylerin hayattaki değişikliklerin üstesinden gelmeye çalışırken stres yaşadıklarını (Ormel & Wohlfarth, 1991); anksiyete, depresyon ve öfke gibi duygularla daha sık karşılaştıklarını, stres yaratan durumları uğraşılacak olaylar olarak değil de tehdit olarak gördüklerini (Gallagher, 1990; akt: Bardavit, 2007) ortaya koymaktadır.

V. Gelişime Açıklık. (Openness) Gelişime Açıklık boyutunda yüksek puan alan bireyler özgün, sanatçı yönleri gelişmiş, cesur, ilgi alanları geniş, özgür, değişiklikten hoşlanan, kültürlü, araştırmacı, liberal, yeniliğe açık, düşüncelerini özgürce ifade eden gibi niteliklerle tanımlanırlar (Somer, Korkmaz, Tatar, 2002). Bu grupta yer alan bireyler üretken, yenilikçi ve araştırmacı gibi sıfatları da barındırırlar. Daima kendilerini yenilemeyi, geliştirmeyi ve bir şeyleri araştırıp bulmayı amaçlarırlar. Değişimler karşısında direnmezler; tersine, onları anlamaya, onların üstesinden gelmeye çalışırlar. Ayrıca bu kişiler yaratma ve keşfetmenin haricinde, diğer kişilere kıyasla daha fazla okurlar, gezme eğilimleri daha yüksektir ve farklı olanı denemekten hoşlanırlar (Şencan, 2003). Bu kişilik özelliğinde, başat bireylerin aynı zamanda sezgilerine güvenen bireyler oldukları saptanmıştır (McCrae, 1994).

1.4. Kişilik Özellikleri, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine İlişkin Araştırmalar

Benimsenen cinsiyet rolleri ile kişilik özellikleri arasında fark bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Maccoby ve Jacklin (1983) tarafından yapılmış olan tarama çalışmasında, erkeksilerin kaygı düzeyinin daha düşük olduğu, iddiacı yönlerinin ise yüksek olduğu (Costa, Terrecciano ve McCrae, 2001) sonucuna varılırken; Feingold'un (1994) benzer konudaki meta-analiz çalışmasında kadınsuların iddiacı yönünün daha düşük, buna karşılık kaygı düzeylerinin ve dışadönüklük özelliklerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kişiliğin duygusal denge boyutuyla ilgili yürütülmüş araştırmalarda genel olarak kadınların aldıkları puanların erkeklerden daha düşük olduğu saptanmıştır (Costa, Terrecciano & McCrae, 2001). Cinsiyet farklılıklarının gelişime açıklık ile dışadönüklükle ilişkisi konusunda kesin bir sonuca ulaşılamamıştır (Feingold, 1994). Kadınlar ve erkekler arasında bu iki boyutla ilgili farklılık daha ziyade alt boyutlarda kendini göstermektedir. Örnek vermek gerekirse, erkekler yeniliğe açıklık boyutunda yüksek puan almışlardır. Yeniliğe açıklık ise gelişime açıklık faktörünün alt boyutunda yer almaktadır. Benzer şekilde kadınlar da estetik boyutta ve duygulara açıklık boyutunda erkeklere kıyasla daha yüksek puanlar almışlardır. Yine aynı biçimde dışadönüklüğün alt boyutlarından yoğun bir duygusal durum yaşama isteğinde erkekler, sakinlikte ise kadınlar yüksek puana sahiptirler (Costa, Terrecciano & McCrae, 2001). Sorumluluk boyutunda da kadınlar ve erkeklerin

birbirlerinden ayrıldıkları noktaların çok fazla olmadığı görülmektedir (Chapman ve diğ., 2007). Kadınlarda erkeklere kıyasla majör depresyona rastlanma oranının daha fazla olduğu saptanmıştır (Cyranowski ve diğ., 2000; Kendler ve diğ., 2001).

Cinsiyetler arası farklılıklar konusundaki bir başka görüşte de, kadın ve erkekte tespit edilen halihazırdaki farklılıkların zaman geçtikçe azaldığı savunulmaktadır (Hyde & McKinley, 1997).

Kişilik farklılıklarının toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olabileceği ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır (Arnocky & Stroink, 2010). Cinsiyet rollerinin dört boyutunun kişilik özellikleri üzerinde farklı etkileri olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınların ve erkeklerin kişilik özelliklerinin birçoğunu etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin cinsiyetin biyolojik yönlerine kıyasla, depresyona olan etkisinin daha önemli olduğunu belirten Golding ve Singer (1983), androjen cinsiyet rolünü benimsemiş olan bireylerde olumlu hayal kurma, kendini yetersiz hissetmeme gibi kişilik özelliklerinin daha fazla görüldüğünü bildirmiştir. O’Heron ve Orlofsky (1990), androjen cinsiyet rolünü benimsemiş kişilerin nevroz ve depresyon bakımından en iyi, cinsiyet rolü belirsiz olan bireylerin ise en kötü durumda olduklarını belirtmektedirler. Bazı araştırmalarda nevroz, bağımsızlık, yeterlilik ve depresyon bakımından erkeksi cinsiyet rolüne sahip bireylerin de en az androjen cinsiyet rolünü benimsemiş bireyler kadar iyi durumda oldukları belirtilmektedir (Steenbarger & Greenberg, 1990; akt., Dökmen, 2003).

Gelenekçi toplumlarda kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyetlerini daha çok benimsemelerinden dolayı, bireylerin davranış ve kişilik özelliklerinde bu doğrultuda diğer toplumlara göre daha fazla farklılık olabileceği savunulmuştur. Costa ve arkadaşları (2001) toplumsal cinsiyet rollerinin cinsiyet farklılıklarının yerine kişilik özellikleri ile bağlantılı olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Cinsiyet farklılıklarına ilişkin yapılan araştırmalarda çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Bu sebeple kadın ve erkek kavramlarıyla ilgili açıklamaların büyük bir bölümü, cinsiyetin biyolojik niteliklerinin dışında, toplumsal anlamlar ve öğeler ile ilişkilendirilmektedir. Günümüz araştırmalarında cinsiyet farklılıkları kavramının yanı sıra toplumsal cinsiyet farklılıklarına daha fazla yer verilmektedir (Manstead & Hewstone, 1996).

1.5. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Araştırmanın amacı, farklı cinsiyet rollerini benimseyen kadınların cinsiyet rolleri ile kişilik özelliklerini arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu sebeple, araştırmada çalışan ya da öncesinde aktif olarak çalışmış olan kadınların benimsedikleri cinsiyet rollerine göre kişilik özellikleri ele alınmıştır. Çalışmada, kadınların cinsiyet rollerinin dağılımının nasıl olduğu, demografik değişkenlere göre cinsiyet rollerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediği, cinsiyet kalıpyargılarına göre benimsenen cinsiyet rollerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediği, benimsenen cinsiyet rollerinin kişilik özelliklerini etkileyip etkilemediği sorularına yanıt aranmıştır.

Hipotezler:

1. Belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri kendine güvensizlik alt boyut puan ortalamaları diğer cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.
2. Belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri duyarlılık alt boyut toplam puan ortalamaları diğer cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük olacaktır.
3. Erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri endişeye yatkınlık alt boyut toplam puan ortalamaları kadınsı cinsiyet rollerini benimseyen gruba göre daha düşük olacaktır.
4. Erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri dışadönüklük faktörü toplam puan ortalamaları kadınsı cinsiyet rollerini benimseyen gruba göre daha düşük olacaktır.
5. Androjen cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri kendine güvensizlik alt boyut toplam puan ortalamaları kadınsı ve belirsiz cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük olacaktır.

6. Androjen cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri analitik düşünme alt boyut toplam puan ortalamaları diğer cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.
7. Androjen cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri gelişime açıklık faktörü puan ortalamaları diğer cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olacaktır.
8. Kadınsı cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri hoşgörü alt boyut toplam puan ortalamaları erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen gruba göre daha yüksek olacaktır.
9. Kadınsı cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri düzenlilik alt boyut alt boyut toplam puan ortalamaları diğer erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen gruplara göre daha yüksek olacaktır.
10. Kadınsı cinsiyet rolünü benimseyen grubun, Beş Faktör Kişilik Envanteri duygusal denge faktörü toplam puan ortalamaları, erkeksi veya androjen cinsiyet rollerini benimseyen gruplara göre anlamlı düzeyde yüksek olacaktır.

1.7. Araştırmanın Önemi

Toplumumuzda kadınlara erkeklerden daha farklı sosyal rol ve beklentiler yüklenmektedir. Bu sebeple hem sosyal çevrede hem de çalışma hayatında kadınlar, cinsiyetlerine atfedilen rol, toplumun kendilerinden beklediği tutum ve davranışlar açısından erkeklerden ayrılmaktadır. Kadın ve erkek olmanın gerekliliklerinin belirleyicisi büyük ölçüde toplum ise; benzer cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin, benzer kişilik özelliklerini göstermesi muhtemeldir.

Ülkemizde, kadını konu alan araştırmalar her geçen gün daha da artmaktadır. Ancak araştırmalar, kadınların çalışma hayatında yaşadıkları zorluklara, kişilik özelliklerine ya da çalışan kadınların medeni durumuna göre iş doyumlarına odaklanmaktadır. Bu araştırmada

ise kadınların benimsedikleri cinsiyet rollerine göre kişilik özellikleri ele alınacaktır ve bu sebeple diğer araştırmalardan ayrıldığı düşünölmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili araştırmalar genellikle, kendi cinsiyet rolünü benimseyen iki cinsiyet arasındaki kişilik özelliklerinin farklarına odaklanmaktadır. Aynı biyolojik cinsiyete sahip bireylerin benimsediği farklı cinsiyet rollerine göre kişilik özelliklerini inceleyen araştırmalar sınırlıdır. Araştırma, bireylerin cinsiyetlerinden bağımsız olarak, cinsiyet rollerinin kişilik özelliklerini ne kadar yordadığını incelemesi açısından önemlidir.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini İstanbul'da yaşayan 20 – 36 yaş arası 239 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada, katılımcılar gönüllülük esası ile çevremizde bulunan kişiler arasından kartopu yöntemiyle seçilmiştir. Yaş, eğitim düzeyi gibi araştırma kapsamında değerlendirilecek olan sosyodemografik değişkenler, eşitlenmeye çalışılarak gruplar arasında sayısal bir denge oluşturulmaya çalışılmıştır. Katılımcılar seçilirken en az bir yıldır çalışıyor ya da çalışmış olma kriterine uygunluk aranmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Kullanılan Araçlar

Faktörler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde demografik bilgi formu dışında iki çeşit ölçek kullanılmıştır. Katılımcılara Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE), Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE) uygulanmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu, araştırmacı tarafından katılımcıların yaş, eğitim, medeni durum ve ekonomik düzey gibi özelliklerini belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarına katkısı olabileceği düşünülen, cinsiyetlerinden dolayı karşılaştıklarını düşündükleri durumlar ve cinsiyet kalıpyargıları içeren sorular yer almaktadır (bkz. Ek. 1).

2.2.2. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE)

Yapılan bu araştırmada katılımcıların cinsiyet rolünü belirlemek için Bem tarafından geliştirilmiş Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE) uygulanmıştır (bkz. Ek. 2). Bireylere Bem (1974) tarafından geliştirilen envanterin, Kavuncu (1987) tarafından Türkçeye uyarlanmış olduğu formu uygulanmıştır. Envanterdeki maddeler 20 erkeksi (E) ve 20 kadınsı (K) cinsiyet rollerine karşılık gelen 40 sıfatı ifade etmektedir. Ölçek "hiç uygun değil",

“genellikle uygun değil”, “bazen uygun değil”, “kararsızım”, “bazen uygun”, “genellikle uygun” ve “her zaman uygun” seçeneklerini bulunduran 7 dereceli likert tipi ölçektir ve katılımcılardan her bir sıfatın kendilerini ölçüde tanımladığını işaretlemeleri istenmektedir (Öner, 1997). Ölçekteki kadınsı cinsiyet rolüne ilişkin maddeler 1, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 14, 16, 19, 22, 23, 24, 30, 31, 34, 36, 37, 39, 40; erkeksi cinsiyet rolüne ilişkin maddeler ise 2, 4, 8, 10, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 38’dir.

Katılımcıların kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerini belirleyen toplam puanlar K ve E medyanlarına göre değerlendirilerek kişilerin cinsiyet rolleri erkeksi, kadınsı, androjen ve belirsiz olarak sınıflanmaktadır. BCRE’nin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği öncelikle Kavuncu (1987) tarafından araştırılmış ve formun test tekrar test güvenilirlik katsayısı (n=208) K için .75, E için .89 olarak belirtilmiştir. Dökmen (1991; 1999) tarafından yapılan araştırmalarda ise iki yarı güvenilirlik katsayısı da K için .77 ve E için .71; alfa katsayısı K için .73, E için .75 olarak belirtilmiştir. Dökmen (1999) tarafından yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında envanterin kadınsı cinsiyet rolü için 111, erkeksi cinsiyet rolü için ise 104 medyanı belirlenmiştir. BCRE’nin orijinali için iç tutarlılık ve alfa katsayıları iki farklı örnekleme K için .80 ve .82; E için ise .86 ve .86 olarak belirtilmiştir. Dört haftalık ara ile test-tekrar-test güvenilirliği K için $r=.90$; E için $r=.90$ olarak belirtilmiştir (Bem, 1974; akt. Kavuncu, 1987).

Dökmen (1991) tarafından yapılan geçerlik araştırmasında, Kandiyoti tarafından geliştirilen cinsiyet rollerine ilişkin Kalıpyargı Ölçeği uygulanmıştır. BCRE ile bu ölçeğin kadınsı ve erkeksi ölçekleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler olduğu belirtilmiştir (Kadınsı $r=.51$; Erkeksi $r=.63$; $n= 100$). Araştırmada, ölçeğin geçerliğinin olduğu ve kadınlar ile erkeklerin Kadınsılık ve Erkeksilik puanları açısından anlamlı derecede farklılaştığına değinilmiştir (Dökmen, 1999).

Bu araştırmada iki ölçeğin ayrı ayrı toplam puanları hesaplanarak, kadınsılık ve erkeksilik medyanları şu şekilde bulunmuştur: Kadınsı ve erkeksi alt ölçeklerinden elde edilen puanların medyanlarına göre bireyler kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz olarak sınıflandırılabilir. Kadınsı ölçeğinden alınan puan kadınsı medyanının altında ya da eşit ancak, erkeksi ölçeğinden alınan puan erkeksi medyanının üstünde ise erkeksi (maskülen); kadınsı ölçeğinden alınan puan kadınsı medyanının üstünde ancak, erkeksi ölçeğinden alınan puan erkeksi medyanının altında ya da eşit ise kadınsı (feminen); kadınsı

ölçeğinden alınan puan kadınsı medyanının altında ya da eşit ve erkeksi ölçeğinden alınan puan erkeksi medyanının altında ya da eşit olanlar belirsiz; kadınsı ölçeğinden alınan puan kadınsı medyanının üstünde ve erkeksi ölçeğinden alınan puan erkeksi medyanının üstünde ise bireyler androjen olarak adlandırılmaktadır (Dökmen, 1999).

2.2.3. Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)

Somer, Tatar ve Korkmaz tarafından (2002) geliştirilen Beş Faktör Kişilik Kuramı'nı temel alan Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE) kişiliği, Dışadönüklük, Yumuşakbaşlılık, Öz Denetim, Duygusal Denge ve Gelişime Açıklıktan oluşan 5 temel faktör ve bu faktörlerin altında bulunan 17 alt boyutuyla ölçmektedir.

Dışadönüklük (extraversion) faktörü canlılık (liveliness), girişkenlik (assertiveness) ve etkileşim (interaction) alt boyutlarından; yumuşak başlılık (agreeableness) faktörü hoşgörü (tolerance), sakinlik (calmness), uzlaşma (reconciliation) ve yumuşak kalplilik (altruism) alt boyutlarından; özdenetim (conscientiousness) faktörü düzenlilik (orderliness), sorumluluk (responsibility), kurallara bağlılık (rule consciousness) ve heyecan arama (sensation seeking) alt boyutlarından; duygusal denge (emotional stability) faktörü, duygusal değişkenlik (emotional lability), endişeye yatkınlık (prone to anxiety), kendine güvensizlik (self-assurance) alt boyutlarından; gelişime açıklık (openness) faktörü ise analitik düşünme (analytical thinking), duyarlılık (sensitivity) ve yeniliğe açıklık (openness to change) alt boyutlarından oluşmaktadır.

Kişinin kendisini 5'li likert derecelendirmeye değerlendirdiği envanter, 220 maddeden oluşmaktadır. Envanter maddelerinin oluşturulmasında Uluslararası Kişilik Madde Havuzu'ndan (IPIP-International Personality Item Pool, Goldberg, 1999) yararlanılmıştır. Normal kişilik özelliklerini ölçmeyi amaçlayan envantere her madde için kişiden işaretlemesi istenen “tamamen uygun” (TU), “biraz uygun” (BU), “kararsızım” (?), “pek uygun değil” (PUD) ve “hiç uygun değil” (HUD) seçenekleri yer almaktadır.

Envanter 790 yetişkin bireye uygulanmış olup, dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık faktörlerinin iç tutarlılık güvenilirlik kat sayısı

sırasıyla .86, .86, .91, .84, .84 olarak belirtilmiştir. Alt boyutta bu değerler, iç tutarlılık bazında 0.76-0.93 arasında değişmektedir. (Somer, Tatar & Korkmaz, 2002).

Kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi aşamasında, her bir temel kişilik özelliği için farklı alt boyutlar bulunmaktadır. Envanterin 85 maddelik kısa formu bulunmasına karşın; alt boyutların değerlendirmesine imkan vermemesi sebebiyle, 220 maddelik uzun form tercih edilmiştir. Alt boyutta bulunan kişilik özelliği puanlarının toplamı, temel kişilik özelliği puanını oluşturmaktadır. Alt boyutların dışında kontrol maddeleri (36, 70, 131, 178, 218, 219, 220) puanlamaya eklenmemektedir ve uygulayıcı tarafından manuel olarak hesaplanarak envanteri dolduran kişilerin ne kadar ciddiyetle maddeleri doldurduğu kontrol edilmektedir. Bu sayede, daha alt düzeydeki kişilik özelliklerinin yordanması, temel kişilik özelliğini yorumlamak için de büyük önem taşımaktadır. Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin alt boyutları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Beş Faktör Kişilik Envanterinin 17 Alt Boyutu ve Özellikleri

Özellikler	Alt Boyutlar			Özellikler
Dışadönüklük				
Yavaş yaşam akışını tercih eden, ketum, tedbirli, gözlemci, ölçülü, soğuk	Sakin	Canlılık (D1)	Canlı	Sıcak, neşeli, konuşkan, hareketli doğal, hevesli
Geri planda kalmayı tercih eden, dikkat çekmeyen	Çekingen	Girişkenlik (D2)	Girişken	Faal, dikkat çeken, söz geçiren, kendine güvenli, yarışmacı
İçedönük, mesafeli, sessiz, kendine yeten	Yalnızlığı Seven	Etkileşim (D3)	Yalnızlığı Sevmeyen	İnsancıl, yalnızlığı sevmeyen, iletişimci
Yumuşakbaşlılık				
Kibirli, toleransı düşük, eleştirici	Hoşgörüsüz	Hoşgörü (Y1)	Hoşgörülü	Alçakgönüllü, iyimser, uysal bağışlayıcı
Çabuk parlayan, zor beğenen, önyargılı	Öfkeli	Sakinlik (Y2)	İlıklı	Sakin, eleştiriye açık, öfke kontrolü iyi
Kinci, uyanık, şüpheli, tartışmacı	Karşıt	Uzlaşma (Y3)	Uzlaşmacı	İnsanlara güvenen, anlaşılır, açık kalpli
Kendini önemseyen, aldırışsız, gerektiğinde katı olan, gerçekçi	Kendine Dönük	Yumuşak Kalplilik (Y4)	Yumuşak Kalpli	Yakın, vicdanlı, işbirliğine yatkın, vefalı, anlayışlı
Öz Denetim				
Pratik, düzensizliği seven, plansız, titiz olmayan	Düzensiz	Düzenlilik (ÖD1)	Düzenli	Dikkatli, ayrıntıcı, titiz, mükemmeliyetçi, dakik
Esnek, denetlenmeyi sevmeyen, uçar	Kurallara Bağlı Olmayan	Kurallara Bağlılık (ÖD2)	Kurallara Bağlı	Otoriteye bağlı, güvenilir, katı, kontrollü
Hırssız, amaçsız, özdenetimi zayıf, sıkılgan	Gevşek	Sorumluluk (ÖD3)	Sorumlu	Özdenetimli, sorumluluk sahibi, azimli
Temkinli, tehlikeye duyarlı, sağlamcı	Tedbirli	Heyecan Arama (ÖD4)	Heyecan Arama	Çılgın, ödüle duyarlı, riske açık
Duygusal Denge				
Dengeli, kolay etkilenmeyen, başa çıkan	Duygusal Tutarlı	Duygusal Değişkenlik (DT1)	Duygusal Değişken	Ruh hali tutarsız, çabuk etkilenen
Huzurlu, dayanıklı, amaç yönelimli	Rahat	Endişeye Yatkınlık (DT2)	Endişeye Yatkın	Kaygılı, onaya ihtiyaç duyan, kötümser
Kararlı, kendinden memnun, alıngan olmayan	Kendine Güvenli	Kendine Güvensizlik (DT3)	Kendine Güvensizlik	Kararsız, kendiyle barışık olmayan, alıngan
Gelişime Açıklık				
İnceleyici, araştırmacı olmayan, fikirle uğraşmayan	Somut Düşünen	Analitik Düşünme (GA1)	Analitik Düşünen	Kültürlü, geniş görüşlü, inceleyen, soyut okumaktan hoşlanan
Nazik olmayan, empati düşük, nesnel, mantıklı	Hassas Olmayan	Duyarlılık (GA2)	Duyarlı	İnce ruhlu, anlayışlı, sanata estetiğe duyarlı
Değişikliği sevmeyen, denenmiş, otoriteye bağlı, durumları tercih eden	Muhafazakâr	Yeniliğe Açıklık (GA3)	Yeniliğe Açık	Değişikliği seven, yeni durumlara kolay alışan, hür düşünceli

2.3. Uygulama

Uygulama öncesi, tüm katılımcılara “Çalışma Öncesi Katılımcı Bilgi Formu” verilerek çalışmanın amacı ve içeriği konusunda genel bilgi verilmiştir. Katılımcılardan Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)’nin 220 maddelik uzun formu ile Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’nin (BCRE) doldurulması istenmiştir. Demografik bilgi formu ve 2 envanter art arda dizilip bir batarya haline getirilerek zarf içinde dağıtılmıştır.

Katılımcılara, çalışma kapsamında kimlik bilgilerinin istenmediği ve bireysel değerlendirme yapılmayacağı, sonuçların toplu bir şekilde değerlendirileceği belirtilmiştir. Katılım, tamamen gönüllülük ilkesi çerçevesinde gerçekleşmiş ve hem uygulama esnasında hem de demografik formda yazılı olarak vurgulanmıştır. Veri toplama süreci 2014 yılının Şubat ayında başlamış ve Mayıs ayında tamamlanmıştır. Tüm uygulama yaklaşık 35 dakikada tamamlanmıştır.

Araştırma kapsamında 325 form dağıtılmış; ancak geri dönen 300 adet form tek tek incelenerek, içerisinde eksik cevap olan tüm formlar elenmiştir. Kriterlere uygun ve eksiksiz olan 239 zarf ile istatistiksel analizler yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma için gerekli veriler, onayları alınan katılımcılara uygulanan envanter yolu ile elde edilmiştir. Benimsenen cinsiyet rolü gruplarına göre demografik dağılımların, cinsiyetleri ile ilgili algının ve cinsiyet kalıpyargılarının gösterilmesi için Ki-Kare uygulanmıştır. Benimsenen cinsiyet rolü ile kişilik özelliklerinin karşılaştırmasında cinsiyet rolleri bağımsız değişken, kişilik özellikleri bağımlı değişken olarak ele alınmış ve analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA’daki anlamlı sonuçlar örneklem dağılımının parametrik ya da non-parametrik oluşuna göre Tukey veya Tamhane post hoc testle analiz edilmiştir. Örneklem grubundan elde edilen verilerin analizi SPSS 16.00 programı aracılığıyla yapılmıştır. Elde edilen veriler $p < .05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular, 4 ana başlık altında ele alınacaktır.

3.1. Örneklem Grubunun Genel Yapısına İlişkin Kişi Sayısı ve Yüzdeler

Tablo 2’de görüldüğü gibi çalışmaya erkeksi cinsiyet rolü olan 48 kişi (%20.1), kadınsı cinsiyet rolü olan 43 kişi (%18), belirsiz cinsiyet rolü olan 78 kişi (%32.6), androjen cinsiyet rolü olan 57 kişi (%29.3) olmak üzere toplam 239 kişi katılmıştır. Bem kadınsı cinsiyet rolü için sıfatlar toplamı 70-134 arasında (Ort.=112.20±11.00) ve medyanı 114 olan 239 kişi ve bem erkeksi cinsiyet rolü için sıfatlar toplamı 59-134 arasında (Ort.=104.60±14.06) ve medyanı 106 olan 239 kişi katılmıştır.

Tablo 2. *BEM Cinsiyet Rolü Envanteri Bağımsız Değişkenlerinin Betimleyici İstatistiksel Tablosu*

Gruplar	N	\bar{X}	SS	En Küçük Değer	En Büyük Değer	%
Erkeksi	48	104.60	14.06	59	134	20.1
Kadınsı	43	112.20	11.00	70	134	18.0
Belirsiz	78					32.6
Androjen	70					29.3
Toplam	239					100.0

Tablo 3’de görüldüğü gibi canlılık toplam puanı 1.77-5.00 arasında (ort.=3.78±0.61), girişkenlik 1.40-5.00 arasında (ort.= 4.06±0.61), etkileşim 4.77-1.38 arasında (ort.= 2.93±0.66), hoşgörü 5.00-2.70 arasında (ort.= 4.25±0.46), sakinlik 4.90-1.70 arasında (ort.=3.42±0.65), uzlaşma 3.28-0.73 arasında (ort.=4.73±1.36), yumuşak kalplilik 2.43-5.00 arasında (ort.=4.14±0.48), düzenlilik 1.93-5.00 arasında (ort.=4.11±0.62), kurallara bağlılık 1.92-5.00 arasında (ort.=3.93±0.62), sorumluluk 2.55-5.00 arasında (ort.=4.19±0.57), heyecan arama 1.00-5.00 arasında (ort.=3.14±0.82), duygusal değişkenlik 1.00-4.92 arasında

(ort.=2.77±0.74), endişeye yatkınlık 1.00-4.64 arasında (ort.=2.65±0.82), kendine güvensizlik 1.00-4.27 arasında (ort.=2.18±0.66), analitik düşünme 2.55-5.00 arasında (ort.=4.16±0.50), duyarlılık 2.62-5.00 arasında (ort.=4.10±0.48), yeniliğe açıklık 1.42-5.00 arasındadır (ort.=3.95±0.58). Dışadönüklük 1.57-4.63 arasında (ort.=3.54±0.47), yumuşak başlılık 2.31-4.76 arasında (ort.=3.79±0.45), öz-denetim 2.08-4.71 arasında (ort.=3.80±0.50), duygusal tutarsızlık 1.07-4.29 arasında (ort.=2.51±0.68) ve gelişime açıklık 2.58-4.89 arasındadır (ort.=4.07±0.40).

Tablo 3. *Beş Faktör Kişilik Envanteri Alt boyutlarının ve Faktörlerinin Betimleyici İstatistiksel Tablosu*

Alt boyutlar	N = 239			
	\bar{X}	SS	En Küçük Değer	En Büyük Değer
Canlılık Alt boyutu Toplam Puanı	3.78	0.61	1.42	5.00
Girişkenlik Alt boyutu Toplam Puanı	4.06	0.61	1.40	5.00
İçedönüklük Alt boyutu Toplam Puanı	2.93	0.66	1.38	4.77
Hoşgörü Alt boyutu Toplam Puanı	4.25	0.46	2.70	5.00
Sakinlik Alt boyutu Toplam Puanı	3.42	0.65	1.70	4.90
Uzlaşma Alt boyutu Toplam Puanı	3.28	0.73	1.36	4.73
Yumuşak Kalplilik/Elseverlik Altboyut Toplam Puanı	4.14	0.48	2.43	5.00
Düzenlilik Alt boyutu Toplam Puanı	4.11	0.62	1.93	5.00
Kurallara Bağlılık Alt boyutu Toplam Puanı	3.93	0.62	1.92	5.00
Sorumluluk/ Kararlılık Alt boyutu Toplam Puanı	4.19	0.57	2.55	5.00
Heyecan Arama Alt boyutu Toplam Puanı	3.14	0.82	1.00	5.00
Duygusal Değişkenlik Alt boyutu Toplam Puanı	2.77	0.74	1.00	4.92
Endişeye Yatkınlık Alt boyutu Toplam Puanı	2.65	0.82	1.00	4.64
Kendine Güvensizlik Alt boyutu Toplam Puanı	2.18	0.66	1.00	4.27
Analitik Düşünme Alt boyutu Toplam Puanı	4.16	0.50	2.55	5.00
Duyarlılık Alt boyutu Toplam Puanı	4.10	0.48	2.62	5.00
Yeniliğe Açıklık Alt boyutu Toplam Puanı	3.95	0.58	1.42	5.00
Dışadönüklük Faktörü Toplam Puanı	3.54	0.47	1.57	4.63
Yumuşakbaşlılık Faktörü Toplam Puanı	3.79	0.45	2.31	4.76
Öz-Denetim Faktörü Toplam Puanı	3.80	0.50	2.08	4.71
Duygusal Denge Faktörü Toplam Puanı	2.51	0.68	1.07	4.29
Gelişime Açıklık Faktörü Toplam Puanı	4.07	0.40	2.58	4.89

Beş faktör kişilik envanteri için yapılan güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi envanterin alpha iç tutarlık kat sayıları alt boyutlar için 0.60-0.87 arasında değişmektedir. Ölçek faktörleri için iç tutarlık kat sayıları sırasıyla dışadönüklük için .83, yumuşak başlılık için .86, öz-deneti/sorumluluk için .90, duygusal tutarsızlık için .93, gelişime açıklık için .80’dir.

Tablo 4. *Beş Faktör Kişilik Envanteri Temel Faktörler ve Alt Boyutları İçin Güvenirlik Değerleri*

Faktörler	Alt Boyutlar	Alpha	
Dışadönüklük (D)	Canlılık (D1)	0.75	0.83
	Girişkenlik (D2)	0.74	
	İçedönüklük (D3)	0.75	
Yumuşakbaşlılık (Y)	Hoşgörü (Y1)	0.60	0.86
	Sakinlik (Y2)	0.68	
	Uzlaşma (Y3)	0.74	
	Yumuşak Kalplilik/ Elseverlik (Y4)	0.71	
Öz-Denetim (ÖD)	Düzenlilik (ÖD1)	0.81	0.90
	Kurallara Bağlılık (ÖD2)	0.75	
	Sorumluluk/ Kararlılık (ÖD3)	0.77	
Duygusal Denge (DT)	Heyecan Arama (ÖD4)	0.83	0.93
	Duygusal Değişkenlik (DT1)	0.79	
	Endişeye Yatkınlık (DT2)	0.87	
	Kendine Güvensizlik (DT3)	0.83	
Gelişime Açıklık (GA)	Analitik Düşünme (GA1)	0.70	0.80
	Duyarlılık (GA2)	0.62	
	Yeniliğe Açıklık (GA3)	0.70	

3.2. Örneklem Grubunun Bem Cinsiyet Rolü Grupları Temelinde Demografik Özellikleri

Çalışmada cinsiyet rolü grupları (erkeksi, kadınsı, belirsiz, androjen) temelinde katılımcıların yaş dağılımları Tablo 5’de gösterilmektedir. BEM cinsiyet rolü gruplarının yaş değişkeni gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(33)=31.22$, $p= 0.556$).

Tablo 5. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Yaş Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Yaş Satır yüzdesi	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
20	1 %5.9	5 %29.4	5 %29.4	6 %35.3	17 %100.0
21	3 %14.3	2 %9.5	11 %52.4	5 %23.8	21 %100.0
22	5 %25.0	6 %30.0	5 %25.0	4 %20.0	20 %100.0
23	6 %27.3	4 %18.2	8 %36.4	4 %18.2	22 %100.0
24	5 %29.4	3 %17.6	4 %23.5	5 %29.4	17 %100.0
25	7 %26.9	3 %11.5	11 %42.3	5 %19.2	26 %100.0
26	2 %10.5	4 %21.1	8 %42.1	5 %26.3	19 %100.0
27	2 %13.3	5 %33.3	5 %33.3	3 %20.0	15 %100.0
28	1 %7.7	3 %23.1	5 %38.5	4 %30.8	13 %100.0
29	5 %20.8	3 %12.5	8 %33.3	8 %33.3	24 %100.0
30	7 %23.3	3 %10.0	6 %20.0	14 %46.7	30 %100.0
31 yaş ve üzeri	4 %26.7	2 %13.3	2 %13.3	7 %46.7	15 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 6’da cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların eğitim düzeyleri gösterilmektedir. Yapılan çalışmada eğitim değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(12)=25.80$, $p=0.011$).

Tablo 6. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Eğitim Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Eğitim	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
İlkokul	1 %12.5	0 %0.0	1 %12.5	6 %75.0	8 %100.0
Ortaokul	0 %0.0	7 %29.2	7 %29.2	10 %41.7	24 %100.0
Lise	12 %19.7	7 %11.5	20 %32.8	22 %36.1	61 %100.0
Üniversite	32 %25.0	25 %19.5	41 %32.0	30 %23.4	128 %100.0
Yüksek lisans	3 %16.7	4 %22.2	9 %50.0	2 %11.1	18 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 7’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların kız kardeşe sahip olma durumu gösterilmektedir. Yapılan çalışmada kız kardeş değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(9)= 13.75$, $p=0.047$).

Tablo 7. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kız Kardeş Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Kız Kardeş	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
0	15 %15.6	15 %15.6	42 %43.8	24 %25.0	96 %100.0
1	19 %21.8	18 %20.7	23 %26.4	27 %31.0	87 %100.0
2	10 %31.2	4 %12.5	9 %28.1	9 %28.1	32 %100.0
3 ve üzeri	4 %16.7	6 %25.0	4 %16.7	10 %41.7	24 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 8’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların erkek kardeşe sahip olma durumu gösterilmektedir. Yapılan çalışmada erkek kardeş değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(9)= 19.44, p=0.022$).

Tablo 8. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkek Kardeş Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Erkek Kardeş	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
0	21 %32.3	8 %12.3	25 %38.5	11 %16.9	65 %100.0
1	19 %16.4	21 %18.1	38 %32.8	38 %32.8	116 %100.0
2	7 %17.9	8 %20.5	12 %30.8	12 %30.8	39 %100.0
3 ve üzeri	1 %5.3	6 %31.6	3 %15.8	9 %47.4	19 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 9’da cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların çalışma durumu ve meslek grubu dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada cinsiyet rolü grupları arasında çalışma durumu ($\chi^2(3)= 3.46$, $p=0.326$) ve meslek grubu ($\chi^2(9)=8.22$, $p=0.512$) açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 9. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çalışma Durumu ve Meslek Grubu Değişkeni Gruplarının Dağılımları

		BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
		Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Çalışma Durumu	Evett	45 %20.5	42 %19.1	69 %31.4	64 %29.1	220 %100.0
	Hayır	3 %15.8	1 %5.3	9 %47.4	6 %31.6	19 %100.0
Meslek	Kamu çalışanı	10 %27.8	7 %19.4	12 %33.3	7 %19.4	36 %100.0
	Özel sektör	33 %22.1	25 %16.8	46 %30.9	45 %30.2	149 %100.0
	Serbest çalışan	2 %7.4	5 %18.5	12 %44.4	8 %29.6	27 %100.0
	Diğer	3 %11.1	6 %22.2	8 %29.6	10 %37.0	27 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 10’da cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların çalışma süresi dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada çalışma süresi değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(12)= 20.17$, $p=0.064$).

Tablo 10. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çalışma Süresi Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Çalışma Yılı	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
1	7 %17.9	5 %12.8	18 %46.2	9 %23.1	39 %100.0
2	5 %14.7	8 %23.5	14 %41.2	7 %20.6	34 %100.0
3	8 %32.0	2 %8.0	10 %40.0	5 %20.0	25 %100.0
4-10	21 %18.9	24 %21.6	32 %28.8	34 %30.6	111 %100.0
11 ve üzeri	7 %23.3	4 %13.3	4 %13.3	15 %50.0	30 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 11’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların gelir durumu dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada gelir durumu değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=3.72$, $p=0.714$).

Tablo 11. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Gelir Durumu Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Gelir Durumu Satır yüzdesi	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Kötü	7 %20.6	9 %26.5	9 %26.5	9 %26.5	34 %100.0
Orta	34 %19.8	27 %15.7	57 %33.1	54 %31.4	172 %100.0
İyi	7 %21.2	7 %21.2	12 %36.4	7 %21.2	33 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 12’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların medeni durum dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada medeni durum değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(9)=12.70$, $p=0.716$).

Tablo 12. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Medeni Durum Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Medeni Durum	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınısı	Belirsiz	Androjen	
Bekar (ilişkisi yok)	16 %17.0	20 %21.3	34 %36.2	24 %25.5	94 %100.0
Bekar (ilişkisi var)	15 %23.4	9 %14.1	26 %40.6	14 %21.9	64 %100.0
Evli	15 %20.0	14 %18.7	16 %21.3	30 %40.0	75 %100.0
Dul-Boşanmış	2 %33.3	0 %0.0	2 %33.3	2 %33.3	6 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 13’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların çocuk sayısı dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada çocuk sayısı değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=11.36$, $p=0.078$).

Tablo 13. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Çocuk Sayısı Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Çocuk Sayısı Satır yüzdesi	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınısı	Belirsiz	Androjen	
0	37 %20.2	33 %18.0	68 %37.2	45 %24.6	183 %100.0
1	5 %16.1	6 %19.4	6 %19.4	14 %45.2	31 %100.0
2-3	6 %24.0	4 %16.0	4 %16.0	11 %44.0	25 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 14’te cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların evlilik, ilişki ve bekarlık durum değerlendirme dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada evlilik durum değerlendirmesi ($\chi^2(6)=6.67$, $p=0.352$), ilişki durum değerlendirmesi ($\chi^2(6)=6.44$, $p=0.376$) ve bekarlık durum değerlendirmesi ($\chi^2(9)=9.12$, $p=0.426$) değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 14. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Evlilik-İlişki-Bekarlık Durum Değerlendirmesi Değişkenleri Gruplarının Dağılımları*

		BEM Cinsiyet Rolü Grupları				Toplam
		Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Evlilik Durum Değerlendirmesi	Çok İyi	5	3	4	15	27
		%18.5	%11.1	%14.8	%55.6	%100.0
	İyi	7	6	5	8	26
		%26.9	%23.1	%19.2	%30.8	%100.0
	Orta-Kötü-Çok Kötü	3	5	7	7	22
	%13.6	%22.7	%31.8	%31.8	%100.0	
	Toplam	15	14	16	30	75
		%20.0	%18.7	%21.3	%40.0	%100.0
İlişki Durum Değerlendirmesi	Çok İyi	8	5	5	6	24
		%33.3	%20.8	%20.8	%25.0	%100.0
	İyi	5	3	12	6	26
		%19.2	%11.5	%46.2	%23.1	%100.0
	Orta-Kötü-Çok Kötü	3	1	9	4	17
	%17.6	%5.9	%52.9	%23.5	%100.0	
	Toplam	16	9	26	16	67
		%23.9	%13.4	%38.8	%23.9	%100.0
Bekarlık Durum Değerlendirmesi	Çok İyi	4	3	2	1	10
		%40.0	%30.0	%20.0	%10.0	%100.0
	İyi	5	8	10	9	32
		%15.6	%25.0	%31.2	%28.1	%100.0
	Orta	4	5	17	8	34
	%11.8	%14.7	%50.0	%23.5	%100.0	
	Kötü-Çok Kötü	4	3	7	6	20
		%20.0	%15.0	%35.0	%30.0	%100.0
	Toplam	17	19	36	24	96
		%17.7	%19.8	%37.5	%25.0	%100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

3.3. Örneklem Grubunun Bem Cinsiyet Rolü Grupları Temelinde Cinsiyetlerinden Ötörü Karşılaştıkları Durum, Cinsiyetlere Yönelik Kalıpyargı Değerlendirmeleri

Tablo 15'te cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların cinsiyetlerinin çalışma hayatında zorluk çıkarması görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada cinsiyetin çalışma hayatında zorluğu değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(9)=13.10$, $p=0.158$).

Tablo 15. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Çalışma Hayatındaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Cinsiyetin çalışma hayatındaki zorluğu	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınısı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	23 %22.3	16 %15.5	28 %27.2	36 %35.0	103 %100.0
Nadiren	7 %10.6	13 %19.7	30 %45.5	16 %24.2	66 %100.0
Bazen	15 %27.3	12 %21.8	14 %25.5	14 %25.5	55 %100.0
Sıklıkla - Her zaman	3 %20.0	2 %13.3	6 %40.0	4 %26.7	15 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 16'da cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların cinsiyetlerinin sosyal hayatlarında zorluk çıkarması görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada cinsiyetin sosyal hayattaki zorluğu değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(9)=9.23$, $p=0.416$).

Tablo 16. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Sosyal Hayattaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Cinsiyetin sosyal hayattaki zorluğu	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	19 %18.8	20 %19.8	28 %27.7	34 %33.7	101 %100.0
Nadiren	17 %27.0	9 %14.3	23 %36.5	14 %22.2	63 %100.0
Bazen	11 %19.0	11 %19.0	18 %31.0	18 %31.0	58 %100.0
Sıklıkla-Her zaman	1 %5.9	3 %17.6	9 %52.9	4 %23.5	17 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 17’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların cinsiyetlerinin özel hayatlarında zorluk çıkarması görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada cinsiyetin özel hayattaki zorluğu değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=7.38$, $p=0.287$).

Tablo 17. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetin Özel Hayattaki Zorluğu Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Cinsiyetin özel hayattaki zorluğu	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	28 %21.2	23 %17.4	37 %28.0	44 %33.3	132 %100.0
Nadiren	10 %21.3	10 %21.3	20 %42.6	7 %14.9	47 %100.0
Bazen-Sıklıkla-Her zaman	10 %16.7	10 %16.7	21 %35.0	19 %31.7	60 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 18’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada cinsiyetten dolayı ayrımcılığa uğrama değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. ($\chi^2(9)=11.87$, $p=0.221$).

Tablo 18. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Cinsiyetinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Cinsiyetten dolayı ayrımcılığa uğrama görüşü	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınısı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	16 %18.2	18 %20.5	22 %25.0	32 %36.4	88 %100.0
Nadiren	10 %17.9	11 %19.6	20 %35.7	15 %26.8	56 %100.0
Bazen	17 %23.6	7 %9.7	29 %40.3	19 %26.4	72 %100.0
Sıklıkla-Her zaman	5 %21.7	7 %30.4	7 %30.4	4 %17.4	23 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 19’da cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların kadın olmanın zayıflık olduğu görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada kadın olmanın zayıflık olduğunu düşünme değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(6)=13.63$, $p=0.034$).

Tablo 19. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kadın Olmanın Zayıflık Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Kadın olmanın zayıflık olduğunu düşünme	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	38 %23.3	26 %16.0	46 %28.2	53 %32.5	163 %100.0
Nadiren	7 %15.9	8 %18.2	22 %50.0	7 %15.9	44 %100.0
Bazen-Sıklıkla - Her zaman	3 %9.4	9 %28.1	10 %31.2	10 %31.2	32 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 20’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların erkek olarak doğmanın avantaj olduğunu düşünme değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada erkek olarak doğmanın avantaj olduğunu düşünme değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(9)=15.22$, $p=0.230$).

Tablo 20. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkek Olarak Doğmanın Avantaj Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Erkek Olarak Doğmanın Avantaj Olduğunu Düşünme	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	21 %25.3	13 %15.7	26 %31.3	23 %27.7	83 %100.0
Nadiren	14 %23.7	8 %13.6	24 %40.7	13 %22.0	59 %100.0
Bazen	11 %16.7	14 %21.2	15 %22.7	26 %39.4	66 %100.0
Sıklıkla- Her Zaman	2 %6.5	8 %25.8	13 %41.9	8 %25.8	31 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 21’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu düşünme değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu düşünme değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(9)=24.18, p=0.019$).

Tablo 21. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Erkeklerin Kadınlardan Üstün Olduğunu Düşünme Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Erkeklerin Kadınlardan Üstün Olduğunu Düşünme	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	33 %23.1	21 %14.7	45 %31.5	44 %30.8	143 %100.0
Nadiren	10 %22.2	8 %17.8	21 %46.7	6 %13.3	45 %100.0
Bazen	4 %12.9	7 %22.6	5 %16.1	15 %48.4	31 %100.0
Sıklıkla- Her zaman	1 %5.0	7 %35.0	7 %35.0	5 %25.0	20 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 22’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların kadın olarak doğmaktan pişman olma düşüncesi değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada kadın olarak doğmuş olmaktan pişman olmayı düşünme değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=9.77, p=0.135$).

Tablo 22. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kadın Olarak Doğmaktan Pişman Olma Düşüncesi Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Kadın Olarak Doğmaktan Pişman Olma Düşüncesi	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Hiç	31 %21.4	22 %15.2	50 %34.5	42 %29.0	145 %100.0
Nadiren	11 %23.4	6 %12.8	17 %36.2	13 %27.7	47 %100.0
Bazen-Sıklıkla-Her zaman	6 %12.8	15 %31.9	11 %23.4	15 %31.9	47 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 23’de cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların ev işlerinin kimin tarafından yerine getirileceğine yönelik beklentilerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada ev işlerinin yerine getirilmesine yönelik beklenti değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=9.77$, $p=0.082$).

Tablo 23. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Ev İşlerinin Yerine Getirilmesine Yönelik Beklenti Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Ev İşlerinin Yerine Getirilmesine Yönelik Beklenti	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Erkek	0 %0.0	0 %0.0	1 %100.0	0 %0.0	1 %100.0
Kadın	6 %10.2	17 %28.8	20 %33.9	16 %27.1	59 %100.0
İkisi de	42 %23.5	26 %14.5	57 %31.8	54 %30.2	179 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 24’te cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların, tartışmalarda alttan alan tarafın kimin olması gerektiği görüşüne göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada tartışmalarda alttan alan tarafın kim olması gerektiği değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=9.33$, $p=0.156$).

Tablo 24. *BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Tartışmalarda Alttan Alan Tarafın Kimin Olması Değişkeni Gruplarının Dağılımları*

Tartışmalarda Alttan Alan Tarafın Kimin Olması	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınısı	Belirsiz	Androjen	
Erkek	8 %25.0	9 %28.1	11 %34.4	4 %12.5	32 %100.0
Kadın	1 %5.9	3 %17.6	5 %29.4	8 %47.1	17 %100.0
İkisi de	39 %20.5	31 %16.3	62 %32.6	58 %30.5	190 %100.0

*Pearson Chi-Square Test kullanılmıştır.

Tablo 25’te cinsiyet rolü grupları temelinde katılımcıların evin maddi giderlerinin kimin tarafından yerine getirilmesi gerektiği görüşünü değerlendirmelerine göre dağılımları gösterilmektedir. Yapılan çalışmada evin maddi giderlerinin kim tarafından yerine getirildiği değişkeni gruplarının BEM cinsiyet rolü gruplarına dağılımı arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2(6)=11.33$, $p=0.079$).

Tablo 25. BEM Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Evin Maddi Giderlerinin Kim Tarafından Yerine Getirilmesi Gerektiği Değişkeni Gruplarının Dağılımları

Evin Maddi Giderlerinin Kim Tarafından Yerine Getirildiği	BEM Cinsiyet rolü grupları				Toplam
	Erkeksi	Kadınsı	Belirsiz	Androjen	
Erkek	12 %20.7	17 %29.3	16 %27.6	13 %22.4	58 %100.0
Kadın	1 %100.0	0 %0.0	0 %0.0	0 %0.0	1 %100.0
İkisi de	35 %19.4	26 %14.4	62 %34.4	57 %31.7	180 %100.0

*Pearson Chi- Square Test kullanılmıştır.

3.4. Bem Cinsiyet Rolü Grupları ile Beş Faktör Kişilik Envanteri Faktörlerinin ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Tablo 26’da BEM cinsiyet rolü kategorileri ile dışadönüklük, yumuşak başlılık/geçimlilik, özdenetim/ sorumluluk, duygusal denge ve gelişime açıklık faktörleri toplam puan ortalamalarının karşılaştırması verilmiştir.

Tablo 26’da görüldüğü gibi yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin dışadönüklük faktörü toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=4.47$; $p=0.00$. Yapılan Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre belirsiz ve kadınsı cinsiyet rolü kategorilerinin dışadönüklük faktörü toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin dışadönüklük faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; androjen cinsiyet rolü dışadönüklük faktörü toplam puan ortalaması erkekleri cinsiyet rolü dışadönüklük faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermemektedir. Erkekleri cinsiyet rolünde olanların dışadönüklük faktörü toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların dışadönüklük faktörü toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın dışadönüklülüğü gösterdiği esas alınırsa erkekleri cinsiyet rolünde olanların dışadönüklülüğü daha fazla; belirsiz cinsiyet rolünde olanların dışadönüklülüğü daha azdır.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=8.92$; $p=0.00$. Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre erkeksi cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması belirsiz ve androjen yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; belirsiz cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması androjen ve kadınsı cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalamaları ile farklılık göstermemektedir; androjen cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması kadınsı cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların yumuşak başlılık/geçimlilik faktörü toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yumuşak başlılık/geçimliliği gösterdiği esas alınırsa kadınsı cinsiyet rolünde olanların yumuşak başlılık/geçimliliği daha fazla; erkeksi cinsiyet rolünde olanların yumuşak başlılık/geçimliliği daha azdır.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=6.27$; $p=0.00$. Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre belirsiz ve erkeksi cinsiyet rolü kategorilerinin öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; kadınsı cinsiyet rolü öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalaması androjen cinsiyet rolü öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermemektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların öz-denetim/sorumluluk faktörü toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın öz-denetim/sorumluluğu gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanların öz-denetim/sorumluluğu daha fazla; belirsiz cinsiyet rolünde olanların öz-denetim/sorumluluğu daha azdır.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin duygusal denge faktörü toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=5.67$; $p=0.00$. Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre erkeksi ve androjen cinsiyet

rolü kategorilerinin duygusal denge faktörü toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin duygusal denge faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; belirsiz cinsiyet rolü duygusal denge faktörü toplam puan ortalaması kadınsı cinsiyet rolü duygusal denge faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermemektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların duygusal denge faktörü toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların duygusal denge faktörü toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın duygusal dengesizliği gösterdiği esas alınrsa kadınsı cinsiyet rolünde olanların duygusal dengesizlik daha fazla; erkeksi cinsiyet rolünde olanların duygusal dengesizliği daha azdır.

Tablo 26’da görüldüğü gibi, BEM cinsiyet rolü kategorilerinin gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=5.88$; $p=0.00$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre belirsiz cinsiyet rolü gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması kadınsı ve erkeksi gelişime açıklık faktörü cinsiyet kategorilerinin toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; kadınsı cinsiyet rolü kategorilerinin gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması erkeksi cinsiyet rolü gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermektedir; erkeksi cinsiyet rolü gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması androjen cinsiyet rolü gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması ile farklılık göstermektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların gelişime açıklık faktörü toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın gelişime açıklığı gösterdiği esas alınrsa androjen cinsiyet rolünde olanların gelişime açıklığı daha fazla; belirsiz cinsiyet rolünde olanların gelişime açıklığı daha azdır.

Tablo 26. Faktörlerin Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Grupları Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları

Faktörler	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Dışadönüklük	Erkeksi	48	3.68	0.40	3	4.47**
	Kadınısı	43	3.44	0.50	235	
	Belirsiz	78	3.44	0.51		
	Androjen	70	3.63	0.40		
	Toplam	239	3.54	0.47		
Yumuşak Başlılık/ Elseverlik	Erkeksi	48	3.55	0.40	3	8.92**
	Kadınısı	43	3.97	0.36	235	
	Belirsiz	78	3.76	0.48		
	Androjen	70	3.89	0.41		
	Toplam	239	3.79	0.45		
Öz-Denetim	Erkeksi	48	3.68	0.56	3	6.27**
	Kadınısı	43	3.83	0.48	235	
	Belirsiz	78	3.68	0.49		
	Androjen	70	3.99	0.41		
	Toplam	239	3.80	0.50		
Duygusal Denge	Erkeksi	48	2.26	0.54	3	5.67**
	Kadınısı	43	2.82	0.65	235	
	Belirsiz	78	2.54	0.71		
	Androjen	70	2.47	0.68		
	Toplam	239	2.51	0.68		
Gelişime Açıklık	Erkeksi	48	4.15	0.33	3	5.88**
	Kadınısı	43	4.00	0.41	235	
	Belirsiz	78	3.95	0.43		
	Androjen	70	4.19	0.36		
	Toplam	239	4.07	0.40		

** p<.01

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin canlılık alt boyutu toplam puan ortalamaları ($F(3.235)=2.39$, $p=0.07$) ve etkileşim alt boyutu toplam puan ortalamaları ($F(3.235)=0.13$, $p=0.94$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur (Tablo 27). Buna göre BEM cinsiyet rolü kategorilerinin bireyin canlılığına etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 27’de görüldüğü gibi BEM cinsiyet rolü kategorilerinin girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=12.81$; $p=0.00$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre androjen ve erkeksi cinsiyet rolü kategorilerinin girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması kendi aralarında farklılık göstermemekte, diğer kategorilerin girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması ile farklılık göstermemekte; belirsiz ve kadınsı cinsiyet rolü kategorilerinin girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Erkeksi cinsiyet rolünde olanların girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların girişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın girişkenliği gösterdiği esas alınır ise erkeksi cinsiyet rolünde olanların girişkenliği daha fazla; belirsiz cinsiyet rolünde olanların girişkenliği daha azdır.

Tablo 27. *Canlılık, Girişkenlik ve Etkileşim Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları*

Alt boyutlar	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Canlılık	Erkeksi	48	3.90	0.65	3	2.39
	Kadınsı	43	3.67	0.66	235	
	Belirsiz	78	3.68	0.65		
	Androjen	70	3.88	0.48		
	Toplam	239	3.78	0.61		
Girişkenlik	Erkeksi	48	4.37	0.40	3	12.81**
	Kadınsı	43	3.90	0.57	235	
	Belirsiz	78	3.81	0.65		
	Androjen	70	4.22	0.57		
	Toplam	239	4.06	0.61		
Etkileşim	Erkeksi	48	2.95	0.61	3	0.13
	Kadınsı	43	2.88	0.73	235	
	Belirsiz	78	2.92	0.67		
	Androjen	70	2.95	0.67		
	Toplam	239	2.93	0.66		

** $p<.01$

Tablo 28’de görüldüğü gibi, yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=10.26$; $p=0.00$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre androjen ve kadınsı cinsiyet rolünde olanların hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalamaları ile farklılık göstermekte; belirsiz ve erkeksi cinsiyet rolünde olanların hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların hoşgörü alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın hoşgörüyü gösterdiği esas alınırsa kadınsı cinsiyet rolünde olanlar daha fazla hoşgörülü; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar daha az hoşgörülüdür.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin sakinlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=6.04$; $p=0.00$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre erkeksi cinsiyet rolünde olanların sakinlik alt boyutu toplam puan ortalaması diğer kategorilerin sakinlik alt boyutu toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; diğer kategorilerin sakinlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların sakinlik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların sakinlik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın sakinliği gösterdiği esas alınırsa kadınsı cinsiyet rolünde olanlar daha fazla sakin; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar daha az sakindir.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=3.27$; $p=0.02$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre erkeksi ve androjen cinsiyet rolünde olanların uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalamaları birbirlerinden ve diğer kategorilerin uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; belirsiz ve kadınsı cinsiyet rolünde olanların uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların uzlaşma alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın uzlaşmayı gösterdiği esas alınırsa kadınsı cinsiyet rolünde olanlar daha fazla uzlaşmacı; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar daha az uzlaşmacıdır.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=9.70$; $p=0.00$. Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre androjen ve kadınsı cinsiyet rolünde olanların yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalamaları ile farklılık göstermektedir; belirsiz ve erkeksi cinsiyet rolünde olanların yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların yumuşak kalplilik/elseverlik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yumuşak kalplilik/elseverlik gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanlar daha fazla yumuşak kalpli/elseverdir; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar daha az yumuşak kalpli/elseverdir.

Tablo 28. *Hoşgörü, Sakinlik, Uzlaşma ve Yumuşak Kalplilik Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları*

Alt boyutlar	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Hoşgörü	Erkeksi	48	4.05	0.44	3	10.26**
	Kadınsı	43	4.43	0.35	235	
	Belirsiz	78	4.15	0.49		
	Androjen	70	4.40	0.40		
	Toplam	239	4.25	0.46		
Sakinlik	Erkeksi	48	3.12	0.63	3	6.04**
	Kadınsı	43	3.67	0.57	235	
	Belirsiz	78	3.41	0.65		
	Androjen	70	3.49	0.65		
	Toplam	239	3.42	0.65		
Uzlaşma	Erkeksi	48	3.02	0.68	3	3.27*
	Kadınsı	43	3.42	0.76	235	
	Belirsiz	78	3.39	0.71		
	Androjen	70	3.25	0.74		
	Toplam	239	3.28	0.73		
Yumuşak Kalplilik/Elseverlik	Erkeksi	48	3.92	0.45	3	9.70**
	Kadınsı	43	4.28	0.38	235	
	Belirsiz	78	4.04	0.51		
	Androjen	70	4.31	0.45		
	Toplam	239	4.14	0.48		

** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 29’da görüldüğü gibi, yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=7.44$; $p=0.00$. Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre androjen cinsiyet rolünde olanların düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalaması diğer 3 kategorinin düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalaması ile farklılık göstermekte; diğer 3 kategorinin düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalaması kendi aralarından farklılık göstermemektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların düzenlilik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın düzenliliği gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanlar daha fazla düzenli; belirsiz cinsiyet rolünde olanlar daha az düzenlidir.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin kurallara bağlılık alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=7.44$; $p=0.00$. Tamhane (Post Hoc) sonucuna göre androjen cinsiyet rolünde olanların kurallara bağlılık alt boyutu toplam puan ortalaması erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolünde olanların kurallara bağlılık alt boyutu toplam puan ortalaması ile farklılık göstermektedir. Androjen cinsiyet kimliğinde olanların kurallara bağlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet kimliğinde olanların kurallara bağlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın daha fazla kurallara bağlılığı gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanlar kurallara daha fazla bağlı; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar kurallara daha az bağlıdır.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin sorumluluk/kararlılık alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=12.81$; $p=0.00$. Tamhane (Post Hoc) sonucuna göre belirsiz cinsiyet rolünde olanların sorumluluk/kararlılık alt boyutu toplam puan ortalaması hem erkeksi hem de androjen olanların toplam puan ortalaması ile; androjen cinsiyet rolünde olanların toplam puan ortalaması hem belirsiz hem de kadınsı cinsiyet rolünde olanların toplam puan ortalamaları ile farklılık göstermektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların sorumluluk/kararlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların sorumluluk/kararlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın daha fazla sorumluluk/kararlılık gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanlar daha fazla sorumlu/kararlı; belirsiz cinsiyet rolünde olanlar daha az sorumlu/kararlıdır.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=3.00$; $p=0.03$. Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre androjen ve erkeksi cinsiyet rolünde olanların heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında ve diğer kategorilerin heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalamaları ile farklılık göstermektedir; belirsiz ve kadınsı cinsiyet rolünde olanların heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Erkeksi cinsiyet rolünde olanların heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların heyecan arama alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın heyecan aramayı gösterdiği esas alınırsa erkeksi cinsiyet rolünde olanların heyecan aramaları en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların heyecan aramaları en düşüktür.

Tablo 29. Düzenlilik, Kurallara Bağlılık, Sorumluluk/Kararlılık ve Heyecan Arama Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları

Alt Boyutlar	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Düzenlilik	Erkeksi	48	4.09	0.71	3	7.44**
	Kadınsı	43	4.10	0.55	235	
	Belirsiz	78	3.91	0.63		
	Androjen	70	4.37	0.48		
	Toplam	239	4.11	0.62		
Kurallara Bağlılık	Erkeksi	48	3.72	0.78	3	7.44**
	Kadınsı	43	4.05	0.52	235	
	Belirsiz	78	3.80	0.57		
	Androjen	70	4.16	0.51		
	Toplam	239	3.93	0.62		
Sorumluluk/ Kararlılık Toplam Puanı	Erkeksi	48	4.25	0.57	3	11.18**
	Kadınsı	43	4.12	0.56	235	
	Belirsiz	78	3.95	0.61		
	Androjen	70	4.46	0.41		
	Toplam	239	4.19	0.57		
Heyecan Arama	Erkeksi	48	3.44	0.81	3	3.00*
	Kadınsı	43	3.03	0.86	235	
	Belirsiz	78	3.02	0.78		
	Androjen	70	3.15	0.82		
	Toplam	239	3.14	0.82		

** $p<.01$ * $p<.05$

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin duygusal değişkenlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=4.69$; $p=0.00$. Tukey's-B çoklu karşılaştırma sonucuna göre bütün cinsiyet rolü kategorilerinin duygusal değişkenlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların duygusal değişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların duygusal değişkenlik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yüksek duygusal değişkenliği gösterdiği esas alınrsa kadınsı cinsiyet rolünde olanların duygusal değişkenliği en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların duygusal değişkenliği en düşüktür.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin endişeye yatkınlık alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=12,81$; $p=0.00$. Yapılan Tamhane analizine göre androjen cinsiyet rolünde olanlar ile erkeksi cinsiyet rolünde olanların; kadınsı cinsiyet rolünde olanlar ile belirsiz cinsiyet rolünde olanların ve erkeksi cinsiyet rolünde olanlar ile kadınsı cinsiyet rolünde olanların endişeye yatkınlık alt boyutu toplam puan ortalamaları kendileri arasında farklılık göstermektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların endişeye yatkınlık alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; erkeksi cinsiyet rolünde olanların endişeye yatkınlık alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın endişeye yatkınlığı gösterdiği esas alınrsa kadınsı cinsiyet rolünde olanlar endişeye daha fazla yatkın; erkeksi cinsiyet rolünde olanlar endişeye daha az yatkındır.

BEM cinsiyet rolü kategorilerinin kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=5.64$; $p=0.00$. Yapılan Tukey's-B çoklu karşılaştırma sonucuna göre belirsiz ve kadınsı cinsiyet rolünde olanların kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında farklılık göstermektedir; erkeksi ve androjen cinsiyet rolünde olanların kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Kadınsı cinsiyet rolünde olanların kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; androjen cinsiyet rolünde olanların kendine güvensizlik alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yüksek kendine güvensizliği gösterdiği esas alınrsa kadınsı cinsiyet rolünde olanların kendilerine güvensizliği daha yüksek; androjen cinsiyet rolünde olanların kendilerine güvensizliği daha düşüktür.

Tablo 30. *Duygusal Değişkenlik, Endişeye Yatkınlık, Kendine Güvensizlik Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları*

Alt boyutlar	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Duygusal Değişkenlik	Erkeksi	48	2.50	0.63	3	4.69**
	Kadınısı	43	3.06	0.74	235	
	Belirsiz	78	2.74	0.76		
	Androjen	70	2.82	0.75		
	Toplam	239	2.77	0.74		
Endişeye Yatkınlık	Erkeksi	48	2.27	0.63	3	8.41**
	Kadınısı	43	3.09	0.74	235	
	Belirsiz	78	2.61	0.82		
	Androjen	70	2.68	0.85		
	Toplam	239	2.65	0.82		
Kendine Güvensizlik	Erkeksi	48	2.05	0.53	3	5.64**
	Kadınısı	43	2.37	0.67	235	
	Belirsiz	78	2.33	0.70		
	Androjen	70	1.98	0.62		
	Toplam	239	2.18	0.66		

** p<.01

Tablo 31’de görüldüğü gibi, yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,235)=7.78$; $p=0.01$. Yapılan Tukey’s-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre belirsiz ve kadınısı cinsiyet rolünde olanların analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemekte diğer kategorilerin analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında farklılık göstermektedir; erkeksi ve androjen cinsiyet rolünde olanların analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermemektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların analitik düşünme alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yüksek analitik düşünmeyi gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanların analitik düşünmesi en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların analitik düşünmesi en düşüktür.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin duyarlılık alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3.235)=4.03$; $p=0.00$. Yapılan Tukey's-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre bütün cinsiyet rolü kategorilerinin duyarlılık alt boyutu toplam puan ortalamaları kendi aralarında farklılık göstermektedir. Androjen cinsiyet rolünde olanların duyarlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların duyarlılık alt boyutu toplam puan ortalaması en düşüktür. Yüksek puanın yüksek duyarlılığı gösterdiği esas alınırsa androjen cinsiyet rolünde olanların duyarlılığı en yüksek; belirsiz cinsiyet rolünde olanların duyarlılığı en düşüktür.

Yapılan çalışmada BEM cinsiyet rolü kategorilerinin yeniliğe açıklık alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(3.235)=2.37$; $p=0.05$. Buna göre BEM cinsiyet rolü kategorilerinin bireyin yeniliğe açıklığına etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 31. *Analitik Düşünme, Duyarlılık ve Yeniliğe Açıklık Alt boyutları Toplam Puan Ortalamalarının BEM Cinsiyet Rolü Kategorileri Açısından ANOVA ile Karşılaştırma Sonuçları*

Alt boyutlar	BEM cinsiyet rolü grupları	N	\bar{X}	SS	df	F
Analitik Düşünme	Erkeksi	48	4.28	0.46	3	7.78**
	Kadınısı	43	4.05	0.44	235	
	Belirsiz	78	3.98	0.53		
	Androjen	70	4.32	0.48		
	Toplam	239	4.16	0.50		
Duyarlılık	Erkeksi	48	4.08	0.40	3	4.03*
	Kadınısı	43	4.11	0.49	235	
	Belirsiz	78	3.98	0.51		
	Androjen	70	4.25	0.46		
	Toplam	239	4.10	0.48		
Yeniliğe Açıklık	Erkeksi	48	4.11	0.51	3	2.37
	Kadınısı	43	3.83	0.66	235	
	Belirsiz	78	3.88	0.58		
	Androjen	70	4.00	0.55		
	Toplam	239	3.95	0.58		

** $p<.01$ * $p<.05$

4. TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı; cinsiyet rollerinin beş faktörlü kişilik özellikleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Yapılan analizler sonucunda cinsiyet rolleri ile kişilik özellikleri arasında, hipotezlerin bazılarını (Hipotez, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10) destekleyen anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Güvenirliği kanıtlanmış envanterlerin kullanıldığı çalışma; dört farklı cinsiyet rolünün beş faktörlü kişilik özellikleri açısından karşılaştırılmış olması sebebiyle önem taşımaktadır. Çalışma amaçlarına yönelik olarak, benimsenen cinsiyet rolleri temelinde yaş, eğitim gibi demografik değişken gruplarına ayrılmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların yaşları 20 ile 36 arasında değişmektedir. Örneklemin bu aralıkta bulunmasının sebebi; hem kişilerin ileri yaşta cinsiyete yönelik kalıp yargılarının azaldığına dair literatür çalışmalarının varlığı, hem de bulguların yaşa bağlı hormonal değişimlerden etkilenme ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Literatür çalışmaları cinsiyet rolleri ve kalıpyargılarının genç insanlar tarafından daha fazla benimsendiğini ve toplum tarafından genç bireylere yönelik daha fazla işletildiğini göstermiştir (Lips, 2001). Yaş, medeni durum ve gelir durumu gibi değişkenlere göre benimsenen cinsiyet rolünün farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılanların erkek veya kız kardeşe sahip olma durumuna göre benimsedikleri cinsiyet rollerinin farklılaştığı saptanmıştır (Tablo 8, 9). Koch (1956) ve Brim (1958)'de kız ve erkek kardeşe sahip olmaya göre benimsenen cinsiyet rollerinin farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet şeması kuramcılarını kardeşe sahip olma durumunda dikkatin, ebeveyninden daha çok; basit ve doğrudan modellenebilecek kardeşe yönlendirildiğini aktarmaktadırlar (Perry & Bussey, 1979). Rust ve arkadaşları (2000) aynı aile içinde yetişen, aynı ya da farklı cinsiyete sahip olan kardeşlerin cinsiyet rolü gelişimlerinde birbirlerini etkilemiş olabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca yapmış oldukları araştırmada, büyük erkek kardeşe sahip olmanın daha erkeksi ve daha az kadınsılıkla ilişkili; büyük ablaya sahip olmanın ise, daha kadınsı olmakla ilişkili ancak daha az erkeksi olmakla ilişkisiz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yapılan bu çalışmada, sahip olunan kardeşin büyük ya da küçük olduğu sorulmamıştır. Bu sebeple, büyük olan kardeşin benimsenen cinsiyet rollerinde model olup olmadığı ile ilgili daha detaylı bir araştırma gerekmektedir.

Erkek egemen toplumlarda bir kadın olarak çalışmanın, kadının kendini daha aşağıda ve oraya ait olmadığı hissini ortaya çıkardığı ve en kolay çözüm olarak erkeksi cinsiyet rolünü benimsediği belirtilmiştir (Hewlett, Luce ve Servon, 2008). Çalışmada ise, katılımcıların cinsiyetlerinden dolayı sosyal, çalışma ve özel yaşantılarında karşılaştıkları zorluklara göre benimsedikleri cinsiyet rollerinin farklılaşmadığı saptanmıştır (Tablo 15, 16, 17). Bulgular literatür çalışması ile örtüşmemektedir. Bunun sebebinin ankette sorulan, yaşantıda karşılaşılan “zorluk” kelimesinin bireyden bireye farklılık göstermesinden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir.

Ayrımcılığa uğrama, erkek olarak doğmanın avantaj sağladığı ve kadın olarak doğmaktan pişman olma görüşlerine göre benimsenen cinsiyet rollerinin farklılaşmadığı (Tablo 18, 20, 22) ancak, kadın olmanın zayıflık olduğu ve erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğu kalıpyargılarını devam ettirmeye göre benimsenen cinsiyet rollerinin farklılaştığı görülmektedir (Tablo 19, 21). 30-40 yıllık boylamsal araştırmalar cinsiyet kalıpyargılarının ya hiç değişmediğini ya da çok az değiştiğini göstermektedir (Golombok & Fivush, 1996). 1980’lerde yapılan araştırmalarda da, kadınlar yeniden dünyaya gelseler erkek olmayı tercih edeceklerini söylerken; 1990’lı yılların sonunda yapılan araştırmalarda bu görüşü artık benimsemedikleri görülmüştür (Minton ve diğ., 1999). Bu sonuç, kişilerin geçmişte öğrenmiş oldukları cinsiyet ile ilgili kalıpyargıların bazılarını hala otomatik olarak devam ettirme eğiliminde (Dökmen, 2010) olduğu ancak, bu görüşlerin benimsedikleri cinsiyet rolleri açısından farklılık yaratacak derece güçlü olmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Yapılan araştırmada, katılımcılara “Size göre ütü yapma, bulaşık yıkama, evi temizleme vb. ev işlerinin kim/kimler tarafından yerine getirilmesi gerekir?”, “Size göre günlük tartışmalarda alttan alan taraf kim olmalıdır?” “Size göre evin gider ihtiyacı kim/kimler tarafından kazanılmalıdır?” gibi, toplum tarafından kadına ya da erkeğe atfedilen görev ya da sorumlulukları içeren sorular sorulmuştur. Ev işleri yapmak, kadına atfedilen en önemli ve kabullenilen rollerden biridir (Dökmen, 2010). Literatür çalışmaları, çalışan kadınların daha az cinsiyet kalıpyargılarına sahip olduğunu göstermiştir (Matlin,1996). Literatür ve yapılan çalışma bulgularının ışığında, günümüz kadınlarının çalışma hayatında daha fazla aktif rol almasının da etkisiyle, artık bu görevlerin eşler arasında paylaşılması görüşünün benimsendiği söylenebilir.

Benimsenen cinsiyet rollerine göre ev işlerine ayrılan zamanın farklılaştığını belirten araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin; kadınsı, androjen ya da belirsiz cinsiyet rolünü benimsemiş bireylerin, erkeksi bireylere göre ev işlerini daha çok yaptıkları belirtilmiştir (Gunter & Gunter, 1990). Ayrıca, batı kültüründe de ev işlerinin sorumluluğu kadınlara ait olmak ile birlikte, erkeğin ev işlerini eşit olarak paylaşması %23.7 gibi bir oranda olmaktadır (Ross, 1987; Gunter & Gunter, 1990; Golding, 1990). Yapılan çalışmada, ev işleri ile ilgili verilen cevapların günlük yaşamda ne kadar uygulandığı ve ev işlerindeki sorumluluğun ne şekilde bölüştüğü bilinmemektedir.

Toplum tarafından, “eve ekmek getirme” olarak adlandırılan evin giderlerini karşılama görevi erkeğe yüklenmiştir (Dökmen, 2010). Araştırmalar, kadınların önemli bir bölümünün, çalışmalarını ekonomik nedenlere bağladığını göstermektedir (Bener, 1989). Yapılan araştırmada kadınlar büyük oranda, cinsiyet rolü gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermeksizin, ev giderlerini erkek ile kadının birlikte karşılması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 25). Çalışma durumu, ‘ev giderlerinin erkeğin üstlenmesi gerektiği’ kalıp yargısının bulgularda karşılaşılmamasına neden olabileceği gibi; toplumumuzda erkek ile kadının bu anlamda üstlendiği görev ve sorumluluklardaki farklılıkların azaldığı da düşünülebilir.

Araştırmada kendini erkeksi sıfatlar ile tanımlayan kadınların, kadınsı sıfatlar ile tanımlayan kadınlardan fazla ancak, ortalama olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir (Tablo 2). Sorumluluklar ve kadın ile erkeğe yönelik beklentilerin birbirine yaklaşmış olması, cinsiyet kalıpyargısında olduğu gibi, cinsiyete yönelik rollerdeki farklılıkların da azaldığını düşündürmektedir. Ayrıca erkeksi roller, toplum tarafından daha takdir edilen davranış ve beklentilerden oluşmaktadır. Bu davranış ve beklentileri karşılayan sıfatların kadınlar tarafından daha yüksek puanlanmış olabileceği varsayılmak ile birlikte; benimsedikleri cinsiyet rollerinin yaşantılarına yansımaları hakkında daha detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

Ülkemizde cinsiyet rollerine yönelik yapılan araştırma sonuçlarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda (Dökmen, 2000 & Ümmet, 2006) en yüksek dağılımın belirsiz cinsiyet rolüne, en düşük dağılımın ise erkeksi cinsiyet rolüne ait olduğu görülürken; Girginer (1994)’in yapmış olduğu araştırmada katılımcıların en az androjen cinsiyet rolünü benimsedikleri görülmüştür. İmamoğlu (2006) ise çalışmasında, en

yüksek dağılımın kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolünde olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmada, bulguların bazıları araştırma sonuçlarını desteklerken; bazıları farklı yönde sonuçlar ortaya koymuştur. Bulgulardaki farklılıklar Gürbüz (1988)'e göre, kadınsılık ve erkeksilik ile ilişkilendirilen özelliklerin bireylerce tam ve kesin olarak ayrılıp sınıflandırılmadığından kaynaklanmaktadır.

Cinsiyet rollerinin kişilik özellerini etkileyip etkilemediğini saptamak için yapılan analizler sonucunda (bkz. Tablo 26, 27, 28, 29, 30, 31), erkeksi kadınların daha dışadönük, duygusal açıdan daha tutarlı, daha girişken, daha heyecan arayan ve daha az yumuşak başlı/elsever, daha az uzlaşmacı, daha az hoşgörülü, daha az sakin bireyler oldukları; ayrıca daha hoşgörülü olmanın, duygusal açıdan dengesizliğin, uzlaşmacılığın, sakinliğin ve kendine daha az güvenmenin –benimsenen diğer cinsiyet rollerinden daha çok- kadınsılıkla ilişkili olduğu görülmüştür. Hoşgörülü ve sakin olma gibi özellikler literatürde de kadınsı cinsiyet rolleri ile özdeşleştirilmektedir (Bem, 1974).

Erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen kadınların, kadınsı cinsiyet rolünü benimseyenlerle düzenlilik ve sorumluluk özellikleri açısından benzerlik gösterdikleri saptanmıştır. Erkeksi kadınlar ile androjen kadınların ise dışadönüklük, girişkenlik, duygusal denge, kendine güven ve analitik düşünme kişilik özellikleri açısından benzer oldukları görülmektedir. Kadınsı kadınlar ile belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen kadınlar dışadönüklük, yumuşak başlılık-geçimlilik, duygusal açıdan dengesizlik, girişkenlik, sakinlik, düzenlilik, heyecan arama, kendine güvensizlik ve analitik düşünme kişilik özellikleri açısından benzerlik göstermektedir. Görüldüğü gibi kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen gruplar pek çok kişilik özelliği açısından birbirinden ayrılmamaktadır. Kadınsı kadınlar ile androjen kadınlar özdenetim-sorumluluk, hoşgörü, sakinlik, yumuşak kalplilik-elseverlik, kurallara bağlılık kişilik özellikleri açısından anlamlı farklılık göstermemektedir. Ayrıca elde edilen bulgularda, beklenenin aksine, kadınsı, erkeksi ya da belirsiz cinsiyet rollerinden birini benimsemeye göre düzenli olma özelliği anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (Tablo 29) Kendine güvensiz olma özelliğinin ise, belirsiz cinsiyet rolünden çok, kadınsı cinsiyet rolüyle ilişkili olduğu saptanmıştır (Tablo 30).

Araştırma bulgularına göre belirsiz cinsiyet rolüne sahip kadınlar daha içedönük, daha az öz-denetim ve sorumluluğu olan, girişken olmayan, daha az düzenli, heyecan aramayan, daha

az analitik düşünen ve daha duyarsız bireylerdir. Belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen kadınlar ile erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen kadınlar öz-denetim-sorumluluk, hoşgörü, yumuşak kalplilik-elseverlik, düzenlilik ve kurallara bağlılık özellikleri açısından farklılaşmamaktadır. Belirsiz cinsiyet rolündeki kadınlar ile androjen cinsiyet rolündeki kadınların ise; yumuşak başlılık-geçimlilik, sakinlik ve endişeye yatkınlık kişilik özellikleri açısından benzer oldukları görülmektedir. Cinsiyet rolleri ile benlik kavramının incelendiği araştırmalara göre belirsiz cinsiyet rolünü benimseyenlerin benlik kavramları, erkeksi ve androjen cinsiyet rolünü benimseyenlere göre daha olumsuzdur (Damarlı, 2006). Sonuç; araştırma ile yapılan çalışmadaki bulgular birbiri ile örtüşmekte ve belirsiz cinsiyet rolünü benimseyen grubun, diğer cinsiyet rolünü benimseyen gruplara göre duyarlılık düzeyi hipotezi desteklenmektedir.

Androjen bireyler ise öz-denetim ve sorumlulukları daha fazla, daha yumuşak başlı, daha düzenli, kendine daha çok güvenen, daha analitik düşünen, daha duyarlı ve gelişime açık bireylerdir. Androjen cinsiyet rolünün benimsenmesinin hem kadınsı hem de erkeksi cinsiyet rollerini barındırmasından dolayı literatürde olumlu kişilik özellikleriyle tanımlanmaktadır (Bem, 1974; Golding & Singer, 1983). Ayrıca gelişime açık bireylerin yeni durumlara kolay adapte olma konusunda daha olumlu özelliklerle tanımlandıkları literatürde yer almaktadır (Golding & Singer, 1983). Bu bulgular, androjenliğin olumlu kişilik özellikleri ile ilişkili olduğunu söyleyen görüşlerle tutarlıdır ve çalışmadaki androjen cinsiyet rolü ile ilgili varsayımları desteklemektedir.

Akdoğan (2007) üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada, erkeksi cinsiyet rolüne sahip kadınların dışa yöneltilmiş öfke puanlarının diğer cinsiyet rolünü benimseyen bireylere göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yüksek olduğunu belirtmiştir. Akdoğan tarafından elde edilen bulgular, yapılan çalışmada benimsenen cinsiyet rolüne göre sakinlik alt boyutundan alınan toplam puan ortalamaları ile örtüşmek ile birlikte; Akdoğan'ın çalışmasında androjen bireylerin dışa yöneltilmiş öfke puanlarının diğer cinsiyet rollerine göre en düşük toplam puana sahip olması açısından ayrılmaktadır.

Cinsiyet rollerine göre kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmada, kadınların erkeklere göre duygusal açıdan daha tutarsız olduğu saptanmıştır (Lynn & Martin, 1997; Costa, Terrecciano & McCrae, 2001). Yapılan araştırma bulgularına göre, kadınsı cinsiyet rolünü

benimseyen kadınlar, erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen kadınlardan daha fazla duygusal açıdan değişkenlik göstermektedir (Tablo 30). Cinsiyetler arası kişilik özelliklerindeki farklılıklar aynı cinsiyette ancak, farklı cinsiyet rolünü benimsemiş bireylerde de belirgin olarak görülmektedir. Sonuç; araştırma ile yapılan çalışmadaki bulgular birbiri ile örtüşmekte ve araştırma hipotezi desteklenmektedir.

Literatürde kadınsı olan bireylerin erkeksi bireylere göre daha dışadönük olduklarını belirten çalışmaların olmasının yanı sıra (Feingold, 1994; Schmitt ve diğ., 2008); erkeksi olan bireylerin daha girişken olduklarını saptayan araştırmalar da bulunmaktadır (Kopper & Epperson, 1990). Yapılan çalışmada da erkeksi kadınların daha dışadönük oldukları saptanmıştır (Tablo 26). Bu sonucun, kültürler arası farklılıklardan ve toplumumuzda kadına atfedilen rollerin susması, etrafına bakmadan yürümesi ve her işe burnunu sokmaması gibi kadının dışadönük olmasını ketleyici toplumsal kalıplarla törpülenmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda, benimsenen cinsiyet rolleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Feingold (1994), çevreden öğrenilen tüm sosyal ve kültürel girdilerin cinsiyet rollerine göre kodlanarak kişilik özelliklerini etkilediğini, aynı zamanda kişinin davranışlarının bir parçası haline geldiğini belirtmiştir. Ayırıcı özellik kuramı kişilik kavramını, toplumsal cinsiyet şeması kuramı da cinsiyet rolü kategorilerini sıfatlardan yola çıkarak tanımlamaktadır (McCrea & Costa, 1996; Somer, Korkmaz, Tatar, 2002; Bem, 1981). Bu bağlamda; bireylerin çevreden gelen pek çok kavramı mensup oldukları cinsiyete atfederek öğrendikleri ve bu sebeple, kişiliklerini tanımlarken kullandıkları sıfatların benimsedikleri cinsiyet rolleri ile de paralellik gösterdiği söylenebilir.

Bu çalışma cinsiyet rollerinin kişilik özellikleri üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın en önemli katkısı, bulgular ele alındığında, cinsiyet rolleri ile kişilik özellikleri arasında ilişkinin olduğunu saptamasıdır.

4.1. İleride Yapılacak Çalışmalara Öneriler

1. Araştırmada kadınların benimsedikleri cinsiyet rollerinin neden farklılaştığı bilinmemektedir. Kadınların kendi cinsiyet rollerini neden benimsedikleri veya benimsemedikleri ile ilgili yetiştiriliş tarzları üzerine araştırma yapılabilir.
2. İleriye dönük araştırmalarda, kadın ve erkeklerin benimsedikleri cinsiyet rollerine göre kişilik özellikleri daha detaylı incelenebilir.
3. Erkeksilik rollerinin erkekler tarafından ne düzeyde benimsendiği saptanabilir.
4. Ayrıca şehir merkezi ile kırsal kesimde yaşayan kadınlarda, benimsenen cinsiyet rolleri daha detaylı inceleyebilir.

KAYNAKÇA

Allport, G.W. (1967). An Autobiography. (Ed. E.G. Boring ve G. Lindzey), *A History of Psychology in Autobiography*. New York: Appleton Century Crofts. 5, 1–25.

Allport, G.W. & Odbert, H.S. (1936). Trait Names: A Psycho-Lexical Study. *Psychological Monographs*. 47, 21.

Arnocky, S. & Stroink, M. (2010). Gender Differences in Environmentalism: The Mediating Role Of Emotional Empathy. *Current Research in Social Psychology*.

Atkinson, R.C., Atkinson R.L., Smith E.E., Bem D.J., Hoeksema S.N. (2006). *Psikolojiye Giriş*. A. Yavuz (çev). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Printice-Hall.

Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*. 52, 1-26.

Bardavit, M. (2007). Kişilik Yapılarının Stresi Değerlendirme, Stresle Başa Çıkma Yaklaşımları, Algılanan Stres ve İş Doyumunu Üzerine Olan Etkisinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beck A.T., Freeman A. & Davis D.D. (2004). *Cognitive Therapy of Personality Disorders* (2. Baskı). New York: Guilford Press.

Bem, S. (1974). The Measurement of Psychological Androgeny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 42.2, 155–162.

Bem, S. (1981). Gender Schema Theory: Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 4.88, 354-364.

Bem, S. (1983). Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in A Gender-Schematic Society. *Journal of Women in Culture and Society*, 4.8, 598-616.

Bem, S. (1993). *The Lenses of Gender*. New Haven and London: Yale University Press.

Bener, Ö. (1989). *Kadınların Zaman ve Para Kullanımı*. Ankara: H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Programı), yayınlanmamış doktora tezi.

Benet-Martinez, V. & John, O.P. (1998). Los cinco grades across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod Analyses of the big five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.

Benson, P.L. & Vincent, S. (1980). Development and Validation of the Sexist Attitudes Toward Women Scale (SATWS). *Psychology of Women Quarterly*, 5, 2, 276-291.

Berens, L.V. & Nardi, D. (1999), *Sixteen Personality Types: Descriptions for Self-Discovery*. California: Radiance House Publications.

Berry, J.W. & Jr.Worthington E.L., O'Connor L.E., Parrott L. ve Wade N.G. (2005). Forgiveness, Vengeful Rumination, and Affective Traits. *Journal of Personality*, 73.

Brim, O. J. (1958). Family Structure and Sex Role Learning by Children: A Further Analysis of Helen Koch's Data. *Sociometry*, 21, 1-16.

Brown, R. (1998) *Prejudice: Its Social Psychology*. Oxford. Blackwell.

Burger, J.M. (2006). *Kişilik*, T.D.E. Sarioğlu (çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bussey, K.A. & Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*. 106. 4, 676-713.

Carlson, N.R., Heth, C.D., Miller, H., Donahoe, J. & Martin, G.N. (2010). *Psychology: The Science of Behaviour*. 4th edition. Toronto: Pearson. 140-141.

Caspi, A., Roberts, B.W. & Shiner, R. (2005). Personality Development. *Annual Review of Psychology*, 56, 453–484

Chapman, B.P., Duberstein, P.R., Sörensen, S. & Lyness, J.M. (2008). Gender Differences in Five Factor Model Personality Traits in an Elderly Cohort: Extension of Robust and Surprising Findings to an Older Generation. *Journal of Personality and Individual Differences*. 43. 6., 1594–1603.

Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and The Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.

Cloninger, S.C. (2004). *Theories of Personality: Understanding Persons (4. Baski)*. New Jersey: Pearson Education, Inc.

Costa P. T. and McCrae R. R. (1980) Influence of Extraversion and Neuroticism on Subjective Well-Being: Happy and Unhappy People. *Journal of Personality Social Psycholgy*. 38, 668-678.

Costa, P.T., Terrecciano A. & McCrae, R.R. (2001). Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings. *Journal of Personality and Social Psychology*. 81. 2., 322-331.

Costa, P.T., McCrae, R.R. & Dye, D.A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness: A revision of The NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12, 887-898.

Cyranowski, J.M., Frank, E., Young, E., Shear, M.K. (2000). Adolescent onset of the Gender Difference in Lifetime Rates of Major Depression: A Theoretical Model. *Archives of General Psychiatry*. 57, 21–27.

Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dasgupta, N., Banaji, M. R., & Abelson, R. P. (1999). Group Entitativity and Group Perception: Associations Between Physical Features and Psychological Judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*. 77, 991–1003.

Deaux, K. (1984). From Individual Differences to Social Categories: Analysis of a Decades's Research on Gender. *American Psychologist*. 39. 2., 105-116.

Demirtaş, H.A. & Dönmez, A. (2006). Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17. 3., 181-191.

Denmark, F.L. Shaw, J.S. & Cialli, S.D. (1985). The Relationship Among Sex Roles, Living Arrangements and The Division of Household Responsibilities. *Sex Roles*. 12, 617-625.

Digman, J.M. (1990). Personality Structure: An Emergence of The Five-Factor Model, *The Annual Review of Psychology*. 41, 417-440.

Dökmen, Z.Y. (1991). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 35.1, 81-89.

Dökmen, Z.Y. (1999). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri, *Kriz Dergisi*. 7.1, 27-40.

Dökmen, Z. Y. (2000). Kendi Cinsiyetindekilere ve Diğer Cinsiyettekilere İlişkin Algı, Cinsiyet Rollerini ve Depresyon İlişkileri. *Kriz Dergisi*, 9(1), 9-19.

Dökmen, Z.Y. (2003). Çalışma Durumları Farklı Üç Grup Kadında Ruh Sağlığı, Kontrol Odağı İnancı ve Cinsiyet Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18.51, 111-124.

Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet* (2.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dryler, H. (1998). Parental Role Models, Gender and Educational Choice. *British Journal of Sociology*, 49.3, 375-398.

Eagly, A. H. (1995). "The science and politics of comparing women and men." *American Psychologist*, 50(3), 145-158.

Echabe, A.E. & Castro, J.L.G. (1999). "The Impact of Context on Gender Social Identities". *European Journal Of Social Psychology*. 29(2-3), 287-304.

Eysenck, H.J. (1990). Biological dimensions of personality, (Ed. L.A.Pervin) *Handbook of personality: Theory and research*, New York: Guilford Press.

Fast, I. (1993). Aspects of Early Gender Development: A Psychodynamic Perspective. (Ed. A. E. Beal ve R. J. Sternberg). *The Psychology of Gender*. New York: Guilford Press. 173-193.

Feingold, A. (1994). Gender Differences in Personality: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*. 116, 429-256.

Fine, C. (2010). *Delusions of Gender: How Our Minds, Society and Neurosexism Create Difference?* (çev: K. Tanrıyar). Sel Yayıncılık.

Fiser, J. & Aslin, R. N. (2001). Unsupervised Statistical Learning of Higher-Order Spatial Structures from Visual Scenes. *Psychological Science*. 12, 499–504.

Fiske, S.T. & Lindzey, G. (1998). *The Handbook of Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.

Freud, S. (1962). *Three contributions to the theory of sex* (Ed. J. Strachey, Trans.). New York: Nervous and Mental Disease (Original baskı tarihi 1905).

Freud, S. (1964). *New Introductory Lectures on Psychoanalysis* (Ed. J. Strachey). 15-18.

Franzoi, S.L. (2008). *Social Psychology*. (5. Basım). New York: McGraw-Hill.

Geary & David C. (1998). *Male, Female: The Evolution of Human Sex Differences*. Washington, DC: American Psychological Association.

Gelman, S.A. (1989). Children's use of Categories to Guide Biological Inferences. *Human Development*. 32, 65–71.

Gelman, S.A. & Markman, E.M. (1987). Young Children's Inductions from Natural Kinds: The Role of Categories and Appearances. *Child Development*. 58, 1532–1541.

Gentile, D.A. (1998). Just What are Sex and Gender, Anyway? A Call For A New Terminological Standard. (Ed: D. L. Anselmi ve A. L. Law). *Questions of Gender: Perspectives and Paradoxes*. Boston: McGraw-Hill. 14-17.

Girginer, H. U. (1994). *Türk Toplumunda Cinsiyet Rollerini Algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gladstone, T.R., Kaslow, N.J., Seeley, J.R. & Lewinsohn, P.M., (1997). Sex differences, Attributional Style, and Depressive Symptoms Among Adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 25, 297–306.

Glick, P. & Fiske, S.T. (1996). The Ambivalence Toward Men Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Beliefs About Men. *Journal of Personality and Social Psychology*. 70, 491-512.

Goldberg, L.R. (1990). An Alternative "Description of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*. 59, 1216-1229.

Goldberg, L.R. (1992). The Development of Markers for The Big-Five Factor Structure. *Psychological Assessment*. 4, 26-42.

Goldberg, L.R. (1993). The Structure of Phenotypic Traits. *American Psychologist*. 48, 26–34.

Golding, J.M. (1990). “Division of Household Labor, Strain and Depressive Symptoms Among Mexican-Americans and Non-Hispanic Whites.” *Psychology of Women Quarterly*, 14, 103-107.

Golding, J.M. & Singer, J.L. (1983). “ Pattern of Inter Experience: Daydreaming Styles, Depressive Moods and Sex Roles.” *Journal of Personality and Social Psychology*. (3), 663-675.

Golombok, S. & Fivush, R. (1996). *Gender Development*. London: Cambridge Press. 58-59.

Gunter, B. & McAleer, J. (1997). *Children and Television*. London: Routledge.

Gunter, N.C. & Gunter, B.G. (1990). Domestic Division of Labor Among Working Couples: Does Androgyny Make A Difference? *Psychology of Women Quarterly*. 14, 355-370.

Gürbüz, E. (1988). *A measurement of sex-trait stereotypes*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Helgeson, V.S. (2012). *Psychology of Gender* (4. Baskı). New Jersey: Pearson Education, Inc.

Henslin, J.M. (2001). *Essentials of Sociology: A Down to Earth Approach*. Boston: Allyn & Bacon. 240, 65–67.

Hetherington, E.M. (1967). The Effects of Familial Variables on Sex Typing, on Parent-Child Similarity, and on Imitation in Children. (Ed. J. P. Hill), *Minnesota Symposia on Child Psychology*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 1,82-107.

Hewlett, S.A., Luce. C.B. & Servon, L.J. (2008, December). *Harvard Business Review*. 114.

Hofstede, G. (1998). *Masculinity and Femininity: The Taboo Dimension of National Cultures*. Thousand Oaks, CS: Sage

Hogg, M.A. & Vaughan, G.M. (1998). *Social Psychology* (2. Basım). London: Prentice Hall Europe.

Hyde, J.S. & McKinley, N.M. (1997). Gender Differences in Cognition: Results From Meta-Analyses. (Ed. P.J. Caplan, M. Crawford, J. S. Hyde, J.T. E. Richardson) *Gender Differences in Human Cognition*, New York: Oxford University Press.

İmamoğlu, S. (2008). Genç Yetişkinlikte Kişilerarası İlişkilerin Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini ve Yalnızlık Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

John, O.P. & Srivastava, S. (1999). The Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement and Theoretical Perspectives. (Ed. L.A Pervin ve O.P. John). *Handbook of Personality Theory and Research* (2. Baskı). New York: Guilford. 102-138.

Johnson, J.A. & Ostendorf, F. (1993). "Clarification of The Five-Factor Model with The Abridged Big Five Dimensional Circumplex". *Journal of Personality and Social Psychology*, 65. 563-576.

Kagan, J. (1964). The Acquisition and Significance of Sex-Typing and Sex-Role Identity. (Ed. M. Hoffman & L. Hoffman), *Review of Child Development Research*. New York: Russell Sage Foundation. 1, 137-167.

Kandiyoti, D. (1982). Urban Change and Women's Roles in Turkey: An Overview and Evaluation. (Ed. Ç. Kağıtçıbaşı), *Sex Roles, Family and Community in Turkey*. Bloomington, Indiana: Indiana University Turkish Studies. 3, 101-120.

Kavuncu, N.A. (1987). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'ni Türk Toplumuna Uyarlama Çalışmaları (*Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kendler, K.S., Thornton, L.M. & Prescott, C.A. (2001). Gender Differences in the Rates of Exposure to Stressful Life Events and Sensitivity to Their Depressogenic Effects. *American Journal of Psychiatry*. 158, 587–593.

Kelly, G.A. (1955). *The Psychology of Personal Constructs*. New York: Norton.

Koch, H. L. (1956). Sissiness and Tomboyishness in Relation to Sibling Characteristics. *Journal of Genetic Psychology*. 88, 231–244.

Kohlberg, L.A. (1966). A Cognitive–Developmental Analysis of Children's Sex Role Concepts and Attitudes. (Ed. E.E. Maccoby), *The Development Of Sex Differences*. California: Stanford University Press. 82–173.

Kopper, B.A & Epperson, D.L. (1991). "Women and Anger; Sex and Sex-Role Comparisons in the Expression of Anger." *Psychology of Women Quarterly*. 15, 7-14.

Larsen, R.J. & Buss, D.M. (2008). *Personality Psychology: Domains of Knowledge About Human Nature* (3. Baskı). New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

Liben, S. L. & Bigler, R. S. (2002). The Developmental Course of Gender Differentiation: Conceptualizing, Measuring, and Evaluating Constructs and Pathways. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 67.

Lips, H.M. (2001). *Sex and Gender: An Introduction* (4. ed.). Mountain View, California: Mayfield Publishing Company.

Lobel, T. E., Bar-David, E., Gruber, R., Lau, S., & Bar-Tal, Y. (2000). Gender Schema and Social Judgments: A Developmental Study of Children from Hong Kong. *Sex Roles*, 43, 19–42.

Lott, B. & Maluso, D. (1993). The Social Learning of Gender. (Ed. A.E. Beal. ve R.J. Sternberg). *The Psychology of Gender*. 99-123.

Lott, B. (1996). "Politics or science? The Question of Gender Sameness/Differences." *American Psychologist*. 51 (2), 155 – 156.

Lynn, R. & Martin, T. (1997). Gender Differences in Extraversion, Neuroticism and Psychoticism in 37 Countries. *Journal of Social Psychology*. 137, 369-373.

Manstead, A.S.R. & Hewstone, M. (1996). *The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*. Oxford: Blackwell Publishers Inc.

Marecek, J. (1995). "Gender, Politics and Psychology's Ways of Knowing." *American Psychologist*. 50(3), 162-163.

Martin, C.L. & Halverson, C.F. (1981). A Schematic Processing Model Of Sex Typing and Stereotyping In Children. *Child Development*. 52, 1119-1134.

Martin, C.L. & Rose, H. (1991). *Children's Gender-Based Distinctiveness Theories*. Paper Presented at the Meetings of the Society for Research on Child Development, Seattle, WA.

Martin, C.L. & Rose, H. (2001). *Consistency in Sex Category Labeling of Unfamiliar Stimuli Using Physical Cues*. Arizona State University.

Martin, C.L., Ruble, D. N. & Szkrybalo, J. (2002). Cognitive Theories of Early Gender Development. *Psychological Bulletin*, 128, 903–933.

Matlin, M.W. (1996). *The Psychology of Women*. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.

McCrae, R.R. (1994). Openness to Experience: Expanding the Boundaries of Factor V. *European Journal of Psychology*. 8, 251–272.

McCrae, R.R. & John, O.P. (1992). An Introduction to The Five-Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*. 60, 175-215.

McCrae, R.R. & Costa, P.T. (1987). Validation of The Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 52.1, 81-90.

McCrae, R.R. & Costa, P.T. (1996). Toward A New Generation of Personality Theories: Theoretical Contexts for The Five-Factor Model of Personality. New York: Guilford Press. 51-87.

Minton, J., Solomon, L.Z., Stokes, M., Carash, M.. & Kendzior, J. (1999). "Attitudes Toward Being Female Viewed Over Time." *Journal of Social Behavior and Personality*. 14(2), 207-222.

Money, J. (1994). The Concept of Gender Identity Disorder in Childhood and Adolescence After 39 Years. *Journal of Sex and Marital Therapy*. 20.3, 163-77.

Morris, C.G. (2002) *Psikolojiyi Anlamak*. H. B. Ayvaşık & M. Sayıl (çev.), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Nielsen, J.M. (1990). *Sex and Gender in Society: Perspectives on Stratification* (2. Baskı). Illinois: Waveland Press, Inc.

O'Heron, C.A. & Orlofsky, J.L. (1990). "Stereotypic and Nonstereotypic Sex Role Trait Behavior Orientations, Gender Identity and Psychological Adjustment." *Journal of Personality and Social Psychology*. 58(1), 134-143.

Ones, D.S., Viswesvaran, C. & Reiss, A.D. (1996). Role of Social Desirability in Personality Testing for Personel Selection: The Red Herring. *Journal of Applied Psychology*, 81. 660-679.

Ormel, J., & Wohlfarth, T. (1991). How Neuroticism, Long-Term Difficulties, and Life Situation Change Influence Psychological Distress: A Longitudinal Model”, *Journal of Personality and Social Psychology*. 60, 744–755.

Öner, N. (1997). Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Perry, D. G., & Bussey, K. (1979). The Social Learning Theory of Sex Difference: Imitation is Alive and Well. *Journal of Personality & Social Psychology*, 37, 1699–1712.

Pervin, L.A. (1993). Trait Approaches to Personality: Allport, Eysenck and Cattell. *Personality: Theory and Research*. (6. Baskı). New Jersey: JohnWiley & Sons. 275-305

Press, S. (2011). *Sociology Reference Guide: Gender Roles & Equality*. (1. Baskı). California: Pasadena. 33-34.

Rice, F.P. (1996). *Intimate Relationships, Marriages, and Families* (3. Baskı) California: Mayfield Publishing.

Risman, B.J. (1987). Intimate Relationships From a Microstructural Perspective: Mothering Men. *Gender & Society*. 1, 6-32.

Roberts, B.W. & Del Vecchio, W.F. (2000). The Rankorder Consistency of Personality Traits From Childhood to Old Age: A Quantitative Review of Longitudinal Studies. *Psychological Bulletin*. 126, 3-25.

Rogers, C.R. (1959). A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships as Developed in The Clientcentered Framework. (E. S. Koch). *Psychology: A study of a Science: Vol. 3. Formulations of the Person and The Social Context*. New York: McGraw-Hil. 185-256.

Rogers, C.R. (1961). *On Becoming A Person: A Therapist’s View Of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.

Rosen, B. & Jerdee, T.H. (1974). Effects of Applicant's Sex and Difficulty of Job Evaluation and Candidates for Managerial Positions. *Journal of Applied Psychology*. 59, 511-512.

Ross, C.E. (1987). "The Division of Labor at Home." *Social Forces*, 65(3), 816-833.

Ruble, D.N. & Stangor, C. (1986). Stalking The Elusive Schema: Insights From Development and Social-Psychological Analyses of Gender Schemas. *Social Cognition*. 4, 227-261.

Rust, J., Golombok, S., Hines, M. & Johnston, K. (2000). The Role of Brothers and Sisters in the Gender Development of Preschool Children. *Journal of Experimental Child Psychology*. 77. 292-303.

Saffran, J. R., Johnson, E. K., Aslin, R. N., & Newport, E. L. (1999). Statistical Learning of Tone Sequences by Human Infants and Adults. *Cognition*, 70, 27-52.

Sarıbay, A.S. (2001). Erken Yaşlarda Cinsiyet Rolü Kazanımı Üzerine Ebeveynlerin Etkisi. *Psikoloji Denemeleri*. 2.3, 4-8.

Schmitt, D.P., Realo, A., Voracek, M., Allik, J. (2008). "Why Can't Man Be More Like a Women Sex Differences in Big Five Personality Traits Across 55 Cultures", *Journal of Personality and Social Psychology*. 94,168-182.

Simms, L.J. (2009). *Is the Big Five Model a Comprehensive Model of Personality? Implications for the Study of Personality Pathology*. University of Toronto, Ontario: Canada.

Somer, O. (1998). Türkçe'de Kişilik Özelliği Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş Faktör Modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*. 13(42), 17-32.

Somer, O. & Goldberg, L.R. (1999). Personality Processes and Individual Differences. *Journal of Personality and Social Psychology*. 76.3, 431-450.

Somer, O., Korkmaz, M. & Tatar, A. (2002). Beş Faktörlü Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 17.49, 21-33.

Spence, J.T. (1985). Gender Identity and Implications for Concepts of Masculinity and Femininity. (Ed. T.B. Sonderegger). *Psychology and Gender*. London: University of Nebraska Press. 59-95.

Swim, J.K., Aikin, K.J., Hall, W.S. & Hunter, B.A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*. 68(2), 199-214.

Şencan, H. (2003). Beş Temel İş Faktörü ve İş Başarısı. *Yaşadıkça Eğitim*. 80, 19–22.

Taylor, M. G. (1996). The Development of Children’s Beliefs about Social and Biological Aspects of Gender Differences. *Child Development*, 67, 1555–1571.

Ümmet, D. (2006). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Kaygının Cinsiyet Rollerini ve Aile Ortamı Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Watson, D. & Clark, L.A. (1984). Negative Affectivity: The Disposition to Experience Aversive Emotional States. *Psychological Bulletin*. 96, 465–490.

Watson, D. & Hubbard, B. (1996). Adaptational Style and Dispositional Structure: Coping in the Context of The Five-Factor Model. *Journal of Personality*. 64, 737–774.

White, M.J., Kruczek, T.A., Brown, M.T. & White, G.B. (1989). Occupational Sex Stereotypes Among College Students. *Journal of Vocational Behavior*. 34, 289-298.

Winstead, A.B., & Derlega, J.V. (1993). Gender and Close Relationships: An Introduction. *Journal of Social Issues*. 49(3), 1–9.

Zel, U. (2001). *Yönetim ve Organizasyon*. (Ed. S. Güney). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

EK1
Demograif Bilgi Formu

Bu çalışmanın amacı cinsiyet rolleriyle ilgili bilimsel bir araştırma yapmaktır. Sizden isim ve başka kimlik bilgisi istenmemektedir. Verdiğiniz yanıtlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Katkınız için teşekkür ederiz.

Burcu Altın

1. Yaş:
2. Eğitim Durumunuz: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora
3. Kardeşiniz var mı? Var Yok
4. Varsa -kendiniz dışında- kaç tane kardeşiniz var?ErkekKız
5. Şu anda bir işte çalışıyor musunuz? Evet Hayır
6. Mesleğiniz: Kamu çalışanı Özel sektör Serbest çalışan Diğer (belirtiniz).....
7. Toplamda kaç yıl aktif olarak çalıştınız?
8. Gelir durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz? Kötü Orta İyi
9. Medeni Durumunuz: Bekar (İlişkisi Yok) Bekar (İlişkisi Var) Evli Dul Boşanmış
10. Kaç çocuğunuz var?

	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
11. Evli iseniz, evliliğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?					
12. Bekarsanız, ancak sözlü, nişanlı ya da herhangi bir ilişkiniz varsa, ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?					
13. Bekarsanız ve karşı cinsten biri ile ilişkiniz yoksa (söz, nişan, evlilik, flört) bu durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?					

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
14. Cinsiyetinizin, çalışma hayatınızda zorluk çıkardığını düşünüyor musunuz?					
15. Cinsiyetinizin, sosyal yaşantınızda zorluk çıkardığını düşünüyor musunuz?					
16. Cinsiyetinizin, özel yaşantınızda (ilişkinizde) zorluk çıkardığını düşünüyor musunuz?					
17. Cinsiyetinizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?					
18. Kadın olmanın bir zayıflık olduğunu düşünüyor musunuz?					
19. “Erkek olarak doğsaydım hayatta daha fazla avantaja sahip olurum” diye düşünüyor musunuz?					
20. Cinsiyet olarak erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu düşünüyor musunuz?					
21. Kadın olarak doğmuş olmaktan herhangi bir dönemde pişman oldunuz mu?					

	Erkek	Kadın	İkisi de
22. Size göre ütü yapma, bulaşık yıkama, evi temizleme vb. ev işleri kim/kimler tarafından yerine getirilmelidir?			
23. Size göre günlük tartışmalarda alttan alan taraf kim olmalıdır?			
24. Size göre evin maddi giderleri kim/kimler tarafından karşılanmalıdır?			

EK2

Bem Cinsiyet Rolü Envanteri

Aşağıdaki tabloda 40 farklı özellik verilmiştir. Özelliklerin sizi tanımlama derecesi 1-7 arasında değişmektedir. Söz konusu sayısal değerlerin ifade ettiği anlam, ayrı bir tabloda gösterilmiştir.

Her bir özelliğin sizi ne derece tanımladığını, o özelliğin yanındaki boşluğa uygun sayıyı yazarak belirtiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

1 Hiç uygun değil	2 Genellikle uygun değil	3 Bazen uygun değil	4 Kararsızım	5 Bazen uygun	6 Genellikle uygun	7 Her zaman uygun
-------------------------	--------------------------------	---------------------------	-----------------	---------------------	--------------------------	-------------------------

1. Ağırbaşlı, ciddi		21. İdealist	
2. Ailesine karşı sorumlu		22. İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	
3. Anlayışlı		23. Kaba dil kullanmayan	
4. Baskın, tesirli		24. Kadınsı	
5. Başkalarına ihtiyaç duyan		25. Kendi ihtiyaçlarını savunan	
6. Boyun eğen		26. Kendine güvenen	
7. Cana yakın		27. Kuralcı, katı	
8. Cömert		28. Lider gibi davranan	
9. Çocuklarını seven		29. Mantıklı	
10. Duygularını açığa vuran		30. Merhametli	
11. Duygusal		31. Namuslu	
12. Erkeksi		32. Otoriter	
13. Etkileyici, güçlü		33. Riski göze almaktan çekinmeyen	
14. Fedakar		34. Sadık	
15. Girişken		35. Saldırgan	
16. Gönül alan		36. Sevecen	
17. Gözü pek		37. Sıkılgan	
18. Haksızlığa karşı tavır alan		38. Sözünde duran	
19. Hassas		39. Tath dilli	
20. Hırslı		40. Yumuşak, nazik	

BURCU ALTIN

KADINLARDA BENİMSEYEN CİNSİYET ROLLERİNE GÖRE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

2014